

אראה יום ולילה וכו', על כולם לא די ששמה בפנימיותי, אלא גם ארץ עליהם, בידעי כי כולם רק לעובדי הם, דמן הכלל שפטי על הפרט, וממקרויה העולם כולו, על מעשה יחידה שלי, וממה שקרה לי בעבר, אשפט על העתיד, כי לא עזבתי ולא תעזבני אלהי ישעי. עד כאן דבר המסורר הלאה מהעמיד הזמני אשר יסודר עליו במופה וקול זמרה. ומעשה יסודר גם על העתיד שבעה"ב יום שכולו שבת, בהפרד הגשמה מהגוף. אמר מה גדלו בעשיך ה' צוה"ו, אשר מאוד אהמיה ואשמה צהם ברחמי שאתה הופך צו חשך לאור, ומר למחוק, ורע לטוב, ככל מעשך האלהיים אשר אראה בעיני. אבל מאוד עסקו מחשבתך עוד עלינו, בחסד אשר חשבו עוד לעשות עמנו צוה"ב והם הדברים שלא יוכל שום חי לראותם, איש בער הוא החוטא ע"י גדל חסדך ורדפו אשר תלחמו בהבחיית, והוא נבער מדעת, וכל חייו כבעיר ובהמה הוא, לא ידע לא יראה לידע דבר מזה. וכסיל הוא החוסא, צבעונו על החכמותו בענייני חרה משמים, והשגתה ה' על פעולותיו ומקרויותיו, והשגתה הגשם לשכר ועונש. ואולם הוא בשאר שלא יוכל להשיג ג' עקריו הללו שהרי הם הם המסבדים הללחה האדם בצולם העתיד, לכן מכהים וכופר הכל ועובר על מצות התורה ביד רמה בכסלותו שלו, ולא יבין את זאת, לא יראה להבין דבר מזה, ור"ל שלשיתק להבטח ולהכסיל, יש עוד דבר א' אשר לפתח הטלת רובך וארצ להם לפתוחם לרדת שחת. ומרו הדבר שלא ידע זה ולא יבין זה. בפרוח רשעים כמו עשב, ר"ל כשרואה זה החוטא ע"י תלחמו פרה ומתחוק כמו ע"י תענוגיו צוה"ו, כמו עשב פרח הגל צדה צורה, ויציצו כל פועלי און, ר"ל וכ"כ כשרואה החוטא ע"י חכמה מה ש', שהכבוד המדומה שלו בהתחמקותו יליץ ציופי כמו היליזים ופרחים אשר בחחו. לא ידעו ולא יבינו כי אלו הם סיבה אמיתית להשמדם עדי עד צוה"ב. וזכו שלא יראה זה לידע לחו, וזה לא יראה להבין לחו. ואח"ל עכ"פ בצולם העתה יש להם רווח לחטוא ולמרוד בך. יתאל. כי ואתה מרום לעולם ה', דלפי' בצולם העתה לעולם אינן במוחס צוה"ב, וכי ידך רס וחזק עליהם תמיד. כי הגה אוריך ה' הם, וכי תפקוד עוים צמ עיניו נגד גבורתך ה'. כי הגה אויבך יאבדו, ועד כמה במוחס לרעוא. הגה המוח שומד להם אחר הדלת והמוצה ולפתח הטלת רובך. ויתפרדו כל פועלי און, והכי צדיק כל סוף יתפרדו כל חלקי הווייתם צוה"ב. ואינם. ושם ותרם כראם קרני, שם צוה"ב ירום ויטא הקנן שלי שלא אלחיו צוה"ו, ויתחוק כחי בצופן אשר יוחר ממה שתחוק זה החוטא שנתעורר בצולמם הלחמו, כן בצולם החלוט. גם בלוחי בשמן רענן, ר"ל כי גם צנליו

המדומה שלי דהיינו המוח שיפגשי אז ככל אדם, לחשוב כי יתחלק הווייתו ע"י המיתה, לשיבת צוה"ב כמו חילן זית שמן רענן, דהיינו כמו העץ זית אשר יזקין ויחר משאר חילנות, וגם בזקנתו יטב צהוד ירקק תמיד. כ"כ יתחוק ויתופה ע"י המיתה הווייתו יותר מבחלה צוה"ו. עד כאן דבר המסורר מהעמיד הזמני צוה"ב. ומעשה יסודר ג"כ על העתיד הסופי בעת שיהיה מנוחה לחיו העולמים, דהיינו אחר שירצב העולם העתיק ויחזור ויצנה ויתכונן מחדש. אמר, עוד יש ענין א' בעמיד, אשר השתמשתי להשיגו יפה, צב' בלים חסר יקרים שיש לי, והם הרלייה, והשמיעה. הרלייה צמה שרואה לפני, והשמיעה צמה ששומע שיבוא עוד. והצב עיני בשוריי ר"ל ללמד אמונה דבר זה. הגני מבט היטב בצעדין הגני בין שורות הבג"ל. וע"י רלייה זו בקבים עלי מרעיש חשמענה אוני, ר"ל ועי"י אפי' בעניינים אשר יקומו עלי מרעיש להכחיש מה שלא יראו, אני לא אפן אליהם, אלא תשמענה לחיו היטב, ולמנפדי העיני לחי, להאמין באמונה שלימה צמה שנמסר לנו על זה מדור דור. ומה אראה ומה אשמע. הנה רלחתי צדיק בתבר פרח, דמה חמד זה לחיו עושה פרחים ופירות רק אחר צמן מרובה (כמו שכתב הענינים דכל מיני דקל כך עכש) קל הלדיק בצורגל עובדו היות גדולה הפגלגל לו רק לבסוף. זה תבס עיני בצורגל מלד גם צוה"ו. ודנתי ממה שלי רואה, לחזק האמונה צמה ששומע שיבוא בעתיד, כי בארו בלבנן ישגה, שלא תאמר, מה תמד כשנכרת אין גזעו מחליף, אף הלדיק כן, דאחר סוף אלף השני כשנכרת הוא והעולם כולו, לא יהיה גזעו מחליף ח"ו. לכן נאמר ארו שנס כשיכרתו, וינקתו ממו חלל, ויתעבה ויתחזק יותר ויחר מבחלה (כתעניני כ"ה ב'), קל הלדיק יתגדל ויתחזק אז יותר צהוד אלהי ברוחניות. ועתה עושה המסורר סכום מכל הג' עניינים שזכר, ואומר (ה) שתולים בבית ה', דהיינו צענין העמיד הסופי, דהיינו העולם והצית ה' החדש שיכנה, שם יהיו הלדיקים שתולים מחדש, (ב) ובחצרות אלהינו הוא העמיד שאתה פרידת האפס מהגוף, שהאז כמו חר לפני בית עולם התחיים, שם יפרו, שיבשו פירות מעשהין בסוף. (ג) עוד יגובון בשיבה, דבעמיד הזמני אף גם שירע להם עכשו ייטיב להם בסוף, דשנים צלרכי הנוף, ורעננים יהיו, גם צהוד יופי. וכל זה אמרתי להגיד כי ישר ה' צורי ואף יקפח שכר הלדיקים ח"ו, ולא עולתה בו לראות ח"ו יסוריהם על מגן ולא יליט. לכן ממזור שיר ליום השבת, מסורר צו אחר הקפת ימי הבריאה, על כל ג' העמידות שיבואו עוד, ואגילה ושמחה צו:

נשלמה מסכת תמיד
 כפ"ח וכתב בסוף דבריו שחזר צו ה"ט ע"ש בלוחך (חן נתן):
 לקובים
 לכן אמר שהמזמרים שבו
 ונהגין לומר קודם שנגנו
 הבית הן הכריתם שבו
 לאמרים הלויים במקדש
 שנגנום יבית כללוד ועיין
 עוד כפי הסדר שהסכים
 לומר שנס נמנה לחיו
 לומר שריים הללו ונתן
 הוא וכן רלחי לענין מעשה.
 (ח"ו) שם בששנה רלחי
 פעולמים עיין צוה להי"ט
 שדעו לומר מי צה"י
 והנה עליו בשאר ח"י בשם
 ה' עץ החיים ור"ל ולי
 הקנן נראה שח"י לשבש
 הכריתם שכתוב חי בשפ"ח
 וכן הגירסא בפי כל אדם
 ואם כן יהיה חי כעולמים
 כמו המלך המשפט וכן
 רלחתי למורי הכר הגדול
 המקובל הלאה שיהיה אומר
 הדרת האמונה לחי
 העולמים בשפ"ח עכ"ל מ"ט
 יהיה חי העולמים כמו
 המלך המשפט פי שחסי
 המלך הלאה למר המלך
 מלך המשפט כ"ג מס'ת
 הנאמן כאלו אמר ה' יי
 כעולמים. גם לאי הדל
 מסים עמו שלא לשבש כל
 הספדים גירסא כל אדם
 וכן נמכת מספר הוחר וכו'.
 וכן רלחתי להכר יסנן ו"ל
 בתשובותיו סי' ק"א ח"ה הלדיק
 בלחיות לכוניה לומר חי

כפ"ח וכתב בסוף דבריו שחזר צו ה"ט ע"ש בלוחך (חן נתן):

תוספת פתיחה למסכת מדות יום טוב

לשון דרמב"ם הביא אחר תמיד מדות ואין בו ענין אחר אלא ספור שהוא זוכר מדת המקדש וצורתו ובנינו וכל ענינו. והתועלת שיה בענין ההוא כי כשיבנה ב"ב יש לשמור ולעשות התבניות ההוא והתבניות והערך מפני שהוא ברוח הקדש. כמו שאמ (ד"ה א' כ"ח) הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל. עכ"ל. ואע"פ שהבנין של עתיד יש בו שניים ולא ישו עם בנין בית שני. וכך שיראה המעיין במשנה ובספר יחזקאל. והרמב"ם עצמו כתב בתחלת הלכות בית הבחירה. ור"ל בנין שלמה כבר מפורש במלכים וכן בנין העתיד להבנות אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל. אינו מפורש ומבואר. ואנשי בית שני כשכנו בימי עזרא. בנהו כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל. ע"כ. הרי שאין בבנין בית שני. אלא מעין דברים המפורשים ביחזקאל. אבל לא ככל הכתו בספר שם. ואני בהקדמתי לספר צורת הבית נתתי מוב מעם בזה ע"פ המדרש שנמצא בפירש"י דיחזקאל סי' מ"ג. ראוייה היתה ביא שניה של עזרא [לסיות] כביאה הראשונה של יהושע כו'. ובנין זה סאו היה ראוי להם כשעלו מן הגולה ונאולת עולם. אלא שגר החטא לא היתה תשובתם הוגנת וכו'. ע"כ. לכך אני אומר שלפי שלא היתה תשובתם הוגנת לא יוכלו למלאותו בכל חלקי הבני כמות שהוא. לפי שאותו בנין מיועד לנאולת עולם שתהא הכבוד חונה לעולם. כענין שנאמר שם ושכנתי בתוכם לעולם. ומ"מ הוא והיה ראוי להם. ראו כי טוב לבנות מעין אותו הבנין במקצת מן הדברים. עכ"ד שם. ועכ"ל יפה כתב דרמב"ם שספור ענין בו שני. יש בו תועלת לעתיד מצד דברים רבים הדומים. וג"ו שהביא לראיה מסה שנאמר הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל. אע"פ שדו הוא שאמר בן לשלמה בנו על בנין דיאשון מ"מ יש ראיה מסנו. וכמו שבמ"ב פ' בתרא דסוכה [מ"א] ומתקנין שם תיקון גדול העתק ששאלו בגמ' והכתוב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל. ותירצו קרא אשכחו ודרוש וכו'. וכן עוד בגמ' פ"ו דוכחים (דף ס"ב) כבנ המזבח כמו שאכתוב לקמן רפ"ג. דשמעינן שהיה לבני בית שני לבנות כמות דיאשון אלא קרא אשכחו ודרוש. וממילא נג דלעתיד יש לנו לבנותו כמו שהוא בכתב מיד ה' אשר השכיל דוד והיכא דכבר אשכחו קרא ודרוש שפיר ונכנהו כדרשו. והיב דאנן גיקום ונשבה קרא ונדרוש. נכנהו כמו בן. והרי רש"י בפ"ז דוכחים דף ס"ב בההיא דמזבח מפרש קרא אשכחו ודרוש ושלם לא חבין לדרשו והם דרשוהו: ע"כ. [ולשונו זה תמצא עוד לקמן פ"ג מ"א בד"ה ובשעלו כו'] וכן אנחנו כשנזכ לבנות

וחיבת עזרה פי' כפ"ב מ"ו: על ד' פטויה מבחון. כחז הר"ב לפי שאין ישיבה כו'. לפיכך היו השומרים בפטוה העזרה. וכן השומרים בשטרי העזרה. שומרים מבחון. ומבחון דקתני פי' הר"ש כלומר ואלו והלו מבחון: בית הכפרות. והכי הן ר"פ בתרא ובמחון בית קדש הקדשים נקרא בית הכפרות. ע"כ. וכן בכחז ד"ה [א'] כ"ה [י"א] ועל שם ששם הכפרות בכרוכים לתכנית המרכבה: **ב** איש הר הבית. עד. כמו אליכס אישים אקרא (משני ח') ל' המפרש דתמיד סוף דף כ"ו וכפ"ה הר"ב במ"ג פ"ק דיומא: ר"ע מברבנורה

לקמן ז' שטריס היו. מודה שלא היה משמר אלא על פי': על ארבע פנותיה מבחון. לפי שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ולא היה אפשר לשומר לשומר בעמידה כל הלילה. לפיכך היו השומרים בפטוה העזרה וכן השומרים בשטרי העזרה. שומרים מבחון כדי שיהיו מותרין בישיבה ואשמכוה אקרא. דקתני שנים לפרצה. כלפי בר. כלומר חוץ לתומה העזרה: **ב** איש הר הבית. ממונה על כל השומרים: **ג** משמשים בניכה ויציאה. שבהן היו כנכסים ויולאים להר הבית: קיפונום מן המערב. שער של הר הבית שכל מערב קיפוטם שמו. ושל לטון טדי שמו: עליו

נחמר בירושלים ואלו הן צהר הבית ירושלים כולל הכל. ומה שהיו בכאן שני שטריס דתתן בר"פ דלקמן. ל"ל: קיפונום. לא ידעתי לו טעם. ובשלישי הגזורים פי' חשב שהוא לשון יין. וענינו עבודת ה' ששאל

ב איש הר הבית. ל"ל פי' מיד כל' פי' כל המעט מיה' שם פי': **ג** המטה שטריס דזו להר הבית. ל"ל פי' מיה' פי' מיה' בית המדרש ה"ב

שנוי נוכחות
פנותיה מבחון. נמש' דין שפ"ו פנותיה: נשי' לה"ש. מבחון. ואחד בלשבת הקרבן בו'. בר"ג ובשבת. ללשבת. ואחד לשבת הפרכה (והנה בשט"ו. ללשבת. ללשבת): ול"ס בבית (שם) אחד לשבת הקרבן. (וא"ד לאחרית בית הכפרות.) כתיב' ליהא: כתיב' ליהא: וע"י נגמ' תמיד (כ"ו ע"ה) כתיב' המטה: כתיב' **ב** דוקקין. כתיב' (כ"א ע"ה) דהמיד ל"ל. ע"י מה שהדוקקין (שם) ומכאן ד' דוקקות. וכל ששטר שאינו כתיב' שם. ששטר וששטר. ומיזכר הוא. אומר לו. כתיב' וכו'. ואומר לו וכו' נגמ' תמיד שם ע"י וע"י כל שנוי המטה. חובבון (בשקל). כתיב' וחובבון: כתיב' ד' ליהא. ורשות. כתיב' רשות. היה (לו). כתיב' ליהא. שיש (לו). כתיב' ליהא. ראב"ז אומר. כתיב' אמר ראב"ז וכו' כפי' ה"ל"ש (את) אחי אמא. כתיב' ליהא:

ראשון לציון
פי' ב' בשנה אומר לו שיש הר הבית יל ואומר לו וכו' וכן איהא תמיד ל"ו: במשנה אחי אמא. ל"ל אחי אחי:

באורי הגר"א
ב ואומר לו איש הר הבית פי' כל ששטר שאינו עומד מלפני האש הר הבית ואומר לו כו' ואינו תומך לאיש הר הבית ש"ס עליו מחמת זה וכו' שהוא י"ן כי מסתמא היה שר גדול האיש הר הבית וכשאו עומד מלפניו וכו' שהוא י"ן: **ג** שני שטרי חולדה. על שם חולדה הנכונה שפיהה יושבת בין שני השטריס אלו לפיכך נקראו על שמה:

לקוטיים
שם ראב"ז א' שם ה' וכו'. הון ל"ל לומר דרבי' משעה רב אחא לאשטרי' דלון זה דבר כלבה טוהבת נותן היה כדי שיאמר לביבה עליו כלבה למעשה אלא לל"ל נגמ' דליבה למידק אמתיו דהיי מלא וכו' וזכרו את כסותו דכולל מלא וזכר זה היות על המנוחה איש הר הבית לכך נהיה דבהא פליג על ח"ק דח"ק קאמר וכו' הו' לו לפרוק וע"י לו דוהא

יכין תפארת ישראל בועז

שכ' טעם אחר: ח) דלפי שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד, להכי שומרים כחן מבחון שכשיקשה על השומר העמידה, יוכל לישב שם. (ובלתי מחון לפי' אשומרי שטריס נמי קאי. דגם שומרי שטריס שומרים מה"ט מבחון. דקך שטרי הר הבית לא תתקשו (כירושלמי פ"ו דפסחים), אכל בשטרי העזרה, רק שער נקוד לא תתקש (בפסחים פ"ה פ"ג). אכל שאר שטרי עזרה תתקשו [ע"י ברמ"ל פ"ו מבחירי סי' ג]: ט) היה היתה במערבית דרומית צבית המוקד הגדול [בלקמן מ"ו]: י) ששם חורגים הפסוקים. ולא ידעתי מקומה. וכפי הנראה היה סוף רוח העזרה. והאפשר שהיתה אחת מל"ח תאים שסביב ההיכל: יא) ר"ל אחורי ק"ק, ששם הכפרות מונה על הארון. ונ"ל דמשום דעיקר קדושת ק"ק הוא רק מדים שם גלוי שינינה, כמ"ש ודברתי אהך מעל הכפרות, מכו"ס נקרא הק"ק צבית הכפרות: יב) עד הר הבית. שהיו כמה שרים ממונים על השומרים, ומתחלפים בכל לילה לסבב על השומרים, וראש ששל כולן נקרא בן ציבאי, ע"ש הראשון שהיה שמו כך [ביומא כ"ג א': יג] בכל לילה היה ציד א' מהשרים ההם מתחזק לפתוח שטרי הר הבית והעזרה, כדי לחזור על כל משמרות כהנים ולוים לראות אם נעורים [ג]: יד) מדלל קאמר וגו' שאינם הבוקיע לפניו, משמע שהצבוקות עומדות במקומן כפיסוף סביב, שלא יתכבדו ברות. ובשבת הרליקוס שם מע"ש. ומש"ה היו הצבוקות זילקיות, כדי שבהשומר ער, יראה להשר ויקוס לפניו: טו) דלוי נחלש ולא יטול לקוס, או אולי בעל מחשבות הוא. לפיכך דורש השר בצלמו, בל"ס הוא ער יענהו. [וי"ג שאינו עומד ואומר לו איש כו'. וי"ל כל שאין השומר עומד ואומר להשר, אהה איש הר הבית ש"ס עליו. יוכר וכו'. וק"ל אמירה למה. הרי נקטס לחד ככר ניכר שהוא ער]: טז) ר"ל כבר ליכר שהוא יסן, מדלל השיבו: יז) צפקיע צבהמלך [כיומא כ"ג א': יח] ה"ל לפי פטע שינוי: יט) ר"ל רק כסותו העליון שמשמחת התחתון בו, ובה עי"ז לשינה. וגם דמסתמא לא הניחו לצמוד ערוב. [ואין כאן משום כל תשחית, כמקדש על מה יוהר מדאי [כתיב' ז' א' ב']. דנ"ל דכל שהוא משום קנאה, הו"ל כללודך אדם, דאין בו משום כל תשחית [כשנת ק"א ב' וחולין פ"ה ב']. תדע דהרי גם הבורג כהמה שלא לזורך עובר משום כל תשחית [כחולין ד"ז ב'], ואפי' לנזם לה ערופות אסור מה"ט [כתיב' מ"ו ד"א א'] ואפי' קאמר שאלו המלך [שחולל א' י"א פ"ג] ככה יעשה נקרו. ואי"ל אין למדין מן המלכות [כירושלמי כלאים ד"ז ב']. ליהא, דזו רק בגני מלכים שחולין וצבירות ודקאמר התם, משאי"כ שאלו המלך לדיק גמור היה, דכתיב גביה בחר כך מעשה, בן שנה שאלו כמלכו, ודרשינן [יומא ד"ב ב'] ככן שנה ב' חתא]: כ) השר השומרים כשמועין צבילה לעקב הללקה אומרים וכו'. ועי"ז מהירים טפי, והיינו דקמ"ל ה"ל: כא) אכל כהן שישן על משמרו קנאסוה באופן אחר, ואלו צמלקות, ושטיפת כסוהו דכה"ב וקדשוהו, לדיק ש"סבו בו כבוד, [כניטין ד"ט ב']. ואע"ג שמינו שם הכהן כצלה לטענות הממונים בהפיים היה לוקה בפקיע, [כיומא כ"ג א' ח'], התם בלגשא, ובת"ח ספרת שאין מניין אורח כפרה"ס [וכתיב' י"ז א']. וגם בל"ו התם פטע עובא, משאי"כ ה"ל איכא אונס שינה. וכ"ש דלא ק' מכסן שחייב מלקות, דאפי' כס"ג לוקה [כסנהדרין ד"ח ב'], וכ"כ שמיש עומאה, שפושין מוחו ננווין, [כפ"ט דסנהדרין], וכ"כ גשאר חייבי מיתות שלא חשבו לכבודו. בהך כולה עמאה מדפשע טובא וחייבי כן מדאורייתא, משאי"כ ה"ל מדרכין, ואף שהוא אונס קנאסו, אכל ככהן חשבו לכבודו לכלי לנזותו כ"כ כפרה"ס. וכן לא משכנו אורח על השקלים, משום כבודו, (כירושלמי פ"א דשקלים מ"ג). וכן משמע לישא דמתני', דקאמר בן לוי לוקה. ואפי' דאמרינן (תמיד דכ"ו ב') דכ"ל מקומות נקראים כהנים לויים. לשון תורה לומר וכו' [כחולין ק"ז ב']. ולפי מ"ש לעיל סי' י"ג. דאיש הר הבית לא היה סתמחות של ערס בירו, ואי"ל א' ה"ס יטול לפכך כלל בפנים להשגיח על משמרות כהנים שהיו לפנים בעזרה, ודו"ק: [כב] ב"ל ד"ל ע"ג דמדות ראב"ז היא [כיומא ד"ז א'] אפי' בהא פליג אה"ק וס"ל שלא הלקוהו בפקיע, דלא קנאסוהו כ"כ בתרתי, דהרי אפי' היה חייב מלקות מדינה, אינו לוקה ומשלם [ככתובות ל"ח]. וקמ"ל נמי דאפי' השומר נכבד, לא חששו לו: כג) היא החומה החלונה שמקיף הבימה"ס. [כד] לפי שירושלים בדרום העזרה היה [כיומא מ' פ"ג] לפיכך היה רוב הכניסה ויציאה שם, וגם רוב

בשלישה מקומות פרק אמדות

שער המדרש עליו שושן
הבירה מנחם י"ח ע"ח:
ד' שבעה שערים היו
בבירה. כל שם י"ח י"ח
שם שמי' כל שם י"ח י"ח
ד' ע"ד

שוניו בוסחאות

ג טרי. כתיב טרי
וכן כסוף הפסוק ויהי
כ"ג ד"י וע"י ח"ט שבו
כ"ג השורה. כ"ג שבו
רואה בהן שורה; כ"ג
..רואה כ"ג שורה כ"ג
שבו בהן שורה. (ופרה)
ובל כסעדיה. כ"ג
וכמ"ג ו' ח"ט כ"ג
..סעדיה. ד' שער
הבכורות. כ"ג וד"י
וכ"ג וד"י וד"י וד"י
..הקרבן והג' כ"ג
כלמנו וע"י ט"ג; כ"ג
כ"ג ט"ג; שער הקרבן
שכ"ג דך אהו שער
המזבח. י"ח כש"ג
אזכרה א' י"ח כ"ג כ"ג
המזבח הולכו דך אהו
קום השער כ"ג ט"ג.

ראשון לציון

ד' כש"ג שני לו שער
הבכורות. כ"ג וד"י וד"י
י"ט ע"ח אהו שער הקרבן
ט"ו וד"י וד"י ע"ח וד"י
כש"ג ו' ח"ט כ"ג כ"ג
הקרבנים הן בכורות הן
שאר קדשים קלים ששחטן
בדרום וע"י כ"ג ט"ג
כ"ג וד"י וד"י וד"י וד"י
מ"ו וד"י כ"ג ט"ג ט"ג
ד"ה וד"י וד"י וד"י וד"י
דמזבחות סעדיה ט"ג
ונקוד סדר המשנה סדר
תחילת לטון דרום מזרח
ומזרח אה"כ דרום מזרח
לפון ודרום דרום ג' ע"ח
מסוף לו ה"ח דפנה לו
ה"ח דלוקה והח"י וי"ח ליהל
הכל וישן היטב כ"ג ט"ג
וקת י"ח לדקדק שלא הביא
נוסחה שזכרה וזכר כתיב
מקומות וע"י לטון מ"ו
ט"ג וע"י י"ח ט"ג

באורי הגרא

לא היו משמש כלום. לפי
שם היו בעלי קרי יוצאין
ולפיכך לא היו משמשין בה
כלום כדי שלא יבטלו;
ופרה וכל הסעדיה כ"ג
כ"ג:

לקומים

דוקא הכתוב דהנה ולא
לאחר ואתא רב"י ואמר
שם ה' מלא כלומר שם
בני התבשר את אחי שם
י"ח ושרו וכו' לומר שם
שם כשחזרו י"ח לט"ג רשות
לשמה בן ותיק אמר לך
אה"כ שם שם כל כ"ג כ"ג
ולא גמלין מייב"ה (ט"ג):
שם ח"ט ד"ח ויהי וכו'
ושם ויחיה וכו' כל דה"ס
נקרא אה"כ הר הבית שאינו
מזרח אלא על השפלים של
הר הבית דהיינו ה"ח וכל
לא על הסעים ששמים
בבמות הערה אבל כתיב
הביא ראש מזרחי הרמ"ס
שם על הסעים מזרח וגם
הסערה

שהיה שם גן של ורדים מחוץ להר הבית י"ח ואהו ששני כ"ג
דמערות מ"ה] וצ"ל הזכיר לטון רש"י על כפס הירדן
שפסוק הקמורת. שכתב רש"י גנה ורדן היתה בירושלים נקרא
הורד הסוף כפה ט'. אה"כ שפ"י כפה ח"ט מודה לו לרש"י
אין כאן מקומו. והא דהולך לו מדרום
למערב. ואינו מקיף לך ימין.
בחוברת בעלמא ליה לן בה- כמ"ס
משמא דגמ' כ"ג דתמיד מ"ג: מדי.
בדל"ת כ"ג הר"ס. וגם בערוך
הביאו בערך טרי בדל"ת ולא פי'
כלום [והרד"ק כפי' יחזקאל ס' מ'.
כתב שהוא שם אדם. ואשתמטתיה]
פסקי ה"ס' שכתבו וז"ל טרי. פי'
הלנע כמו בטעמים יטודך [היינו
בפיוט שחיות לוי"כ המתחיל כי
אדוקי וכו'] שידברו בלניעותך ח"כ לטון פיוט. כמו הני טידי ופיוטי רגילי בהו קמי ריש גלותא. ע"כ. ולפי' הראשון ניחא
שנקרא בן לפי שלא היה משמש כלום. ואף לראש"י בכוף פרקין שבפל קרי היה יולא בו היה ג"כ ללניעות שלא ירביצו בו כי
שם אין עובדים וזבים. אבל לפי' השני לא ידעתי למה נקרא בן [ז"חולו שהפייטנים באותו שער היתה להם לשכה שבה מלמדים
ללויים נגוטי המזמורים. כי יש לכל מזמור נגון מיוחד. והראש"י מפרש בן לכל ההלל מוזמר כמו למנצח על מחלל שהוא על נגון
הפיוט המתחיל מחלל. וכן על השמינית. וכל כיוצא בהם. נמצא שר"ך לימוד לכל מזמור כפי הניגון שמוחד עליו. והנה זכיתי
מהש"י לקנות ספר הראש"י. ובסופו כתוב סדר בנין בית שני. ונכתב שם טרי בר"ש וכתב שער טרי שני אבנים זקופות כזה כ"ג
ולכך נקרא טרי פי' מוצב. עכ"ל. ולא הבינוהו לפירושו זה. ועוד עמ"ס כ"ג פרק דלקמן]: לא היה משמש כלום. אלא בעל קרי
היה יולא לראש"י כדמפרש בשלחי פרקין. הר"ס. ועיין כ"ג דלקמן מ"ג: שער המזרחי עליו שושן הבירה לורה. עיין כפי'
הר"ג כ"ג פי"ו דל"ת: בהן גדול הסורף את הפרה. כתב הר"ג מהני' ר"מ היא וכו' וכ"כ הרמב"ם. אבל כ"ג פי"ו דפרה
דחק נמי כ"ג פי"ו הר"ג שלפעמים נעשה כ"ג משה חני ליה אה"כ שכתרה אף בכהן הדיוט. והרמב"ם פי' שם שבתמידית היתה נעשית
כ"ג אה"כ שכתרה כ"ג. ועמ"ס שם: ד' שבעה שערים היו בצורה כ"ג. עיין לקמן ספ"ג ומ"ג פי"ו דסקלים: [שער הדלק. פי' הר"ג
על שם שהיו כ"ג ע"ס וכו' והראש"י כתב שמעתי שהיו מזבחים דרך אהו הסער ח"ט של הדיוט ע"ג המזבח]: שער הבכורות. כתב הר"ג
שם היו מכניסים הבכורות ששחטן בדרום. כלומר ששחטן אף בדרום בכל מקום בצורה לאפוקי קדשי קדשים ששחטן בלפון. ואכתי
קשיא לי כל קדשים קלים ששחטן בכל מקום בצורה והיה להם להכניסם לבס. וי"ל דבכורות מחנה לכהן הן משא"כ קדשים קלים שהם

ששחטן

ששחטן
ששחטן

יבין תפארת ישראל בועז

תשמישי העזרה היה שם, להכי הולך בלד זה ב' שערים, ונקראין
שערי חולה, שבנוקדש ראשון היתה חוליה הכזיאה רגילה לקרות
שם כזבואתיה בזמני רוב העם הכנענים ויולאין שם: (בה) אפשר
שנקרא קופיוס, ע"ס שהיה שם אחורי ק"ק גנה ורדן שנקרא כך
בלטון יון. ועשויה שם לכבוד הק"ק שהיה לפניו במזרח [ובשלישי
נגזרים פי"ג כתב, דקופוס בלטון יון גן, ופיוט ר"ל עבודה. דהיינו עבודה
הגן, וא"כ היה ל"ל קופוספוטוס. רק דרך לטון יון כשחנך ב' מלות שסופו
על זה דומה כדלמיתו של זה יקרא המלה. כגון כשירלו לומר, שבע הוסי'
ל"ל בלטון יון בשלימות, דינאמוס קריוס" אבל יקרא היווני ויאמר דינאקריסוס.
פי"ג יקרא ויאמר תחת, קופוספוטוס, קופונוס]. וי"א שנקרא כך ע"ס אותו
שהתנדב לנגותו, וכשער נקטר (כיוצא פי"ג מ"י): (בו) נקרא נדי, שיהא חרוט של סוד והלנע, מדעשו שער זה למי שכתבם או יולא בהלנע,
כבעל קרי כשילא [כשלהי פרקין], וכדומה לזה. [אב"י ולי"א ל"ל שנגזר ממלה, Te deum שפירושו שיר חודש, ור"ל שער המזכירים. וזה
לפי"ד פי' הפיוט בטעמים יטודך, וע"י חו"ט שם דנפתוס]. וי"ג טרי מפני שהיה משקוף של שער זה עשוי מב' אבנים זקופות זה
כנגד זה, כזה, שהוא בדוגמת משולש, ובלטון יון נקרא משולש טרי. וי"ל דלהכי היה משולש שמשניה מלזרח שער השערים,
כדי שיהיה לסימן להרעה לכנוס או לללח בהלנע למקום שאין רגל בני אדם מנזי שם בפנים ובחוץ. [ובש"ג (שם) דערי בלטון יון ר"ל
חלש. דהיינו שער החלש, מדיהו ב' אבנים שנתקוף שלו תחכים זה על זה, כאילו כל אחד חלש מלמוד מכלי תיבת חכירו. או שנגזר ממלת
פרי"ה שהוא בלי"ן קין. מדיהו מתחופים תחתיו כקין, משום שהיה שער אהו מקור ומשור קרי השמ"י: (בו) ר"ל רק לפרקים לבעל
קרי. ובש"ג [שם] כ"ג הגלון מנ"י מה' קלוי ז"ל דר"ל שלא היה תשמיש של שער זה מיוחד לכניסה ויולאה בקביעות, רק לפרקים
לחתיים ואבנים, כזכר בפרקי דר"ה: (בה) כשעלו בני הגולה לירושלם ממעל לשער זה את שושן הבירה, מדיהיה המטריפולין של מלך
פרס, ועשו ק לכבוד המלכות, לומר שלמלכות הוא שייכים. או כדי לפרסם לרוב הבאים למקדש גם דרך שם להשתחוות נגד ההיכל,
שחך פרס בנה הבית, ולהזהר לו זכר נגד שער ההיכל שמכוון עד שער זה: (בט) וה"ה כהן אחר כשעושה הפרה. רק רגילה להעשות
ע"י כ"ג [כסרה פי"ג מ"ה]: (ל) כל המסייעים וכל הסומכין לעשייתה: (לא) הוא הר הזיתים שבמזרח ירושלים ששם שורפין פרה האדומה, ולכן
יולאין בשער המזרחי (לב) סמוך למערב היה. ונקרא שער הדלק, משום שבו מכניסין ע"ס למערכה. וי"א משום שבו מכניסין בכל יום את הדיוט
למזבח, דא"כ שכתב יוד א"ש שחמשה על המזבח כשנתחק, אה"כ מזה להביא בכל יום אש למזבח מההדיוט [כעירובין דס"ג ח']. ואילוהיק
כדי יבולין לטביל אש מבית המזבח ומבית המוקד. י"ל דטבילו לא חטינו אש של הדיוט מזהוהלקן מל קודש. ואי"ל ח"כ אף כשחמנו שם הכהנים,
דאף דמטילה ליח, אישורא מיהו איכה (כניול דל"ט ח'). י"ל כך התנו על השלבת דעת ב"ד ממלא, כמו שחתנו על המלח ועל הע"ס שיהיו הכהנים
נאותים

נאותים

שחיתתן בדרום: שער המים. כדכתיב בספר יחזקאל [מ"ז ב'] והנה מים מפכים מן הכתף הימנית. והיינו דרום שקרוי ימין כדכתיב לפון ימין וראה יחזקאל בנבואה שהיו מים יולאים מצית קדש הקדשים דקים כקרי חגבים וכשמגיעים לשער זה נעשים כמלא פי פך קטן והיינו דקרי להם מים מפכים: שער נקנור. מפורש במסכת יומא: פנחס המלביש. ממונה היה להלביש הכהנים צענת עבודה ולהפשיטן אחר עבודה ולשמור בנדי כהונה: לשבת עושה חביתין: זה היו עושין המנחה ש"ג מקריב בכל יום מחליטה בצקר ומחליטה בערב ועל שם שנאמר בה (ויקרא ו') על מחבת צמח טעמה נקראת חביתין: ד' ובבין אכסדרה היה. שני כותלים אחד מלד זה ואחד מלד זה לשער היו בולטין ויולאים מהון לחומת העזרה ללד הר הכית ועליה צטיה למעלה על אותן ב' כותלים: ופתח היה לו לחיל. באחד מן הכתלים היה פתח הולא לחיל דהיינו מקום לפנים מחומת הר הכית מהון לעזרה והוא קרוי חיל: שער הקרן. שם מכניסים קדשי קדשים שחיתתן בנפון: בית המוקד. על שם שמדורות דולקים בה תמיד להתחמם שם הכהנים מפני שהולכים יחפים קרוי בית המוקד. ובית גדול היה. ולד פיטוחיו היו ד' לשכות קטנות כדמפרש וחיל: ן בקיטונות. כחדרים קטנים הפתוחים לבית גדול של מלכים דהיינו ערקלין: שתים בקדש ושתים בחול. שבית המוקד קלחו צנוי בחוך העזרה המקודשת ומקלחו

הבכורות(א). שלישי לו שער המים(ה). שבמורה שער נקנור(ה). ושתי לשכות היו לו. אחת מימין. ואחת משמאלו. אחת לשבת פנחס המלביש(ו) ואחת לשבת עושי חביתין(ז) ושבעפון שער הנצוי(ח). ובבין אכסדרה היה. ועלייה בנויה על גביו(ט). שהכתנים שומרים מלמעול. והלויים מלמסין. ופתח היה לו לחיל(י). שני לו שער הקרבן(יא). ושליש לו בית המוקד(יב): ן וארבע לשכות היו בבית המוקד. בקיטונות פתוחות לטרקלין(יג). שתים בקדש ושתים בחול. וראשי פיספסין מברילין בין קדש לחיל(יד). ומה היו

ושתי לשכות היו לה. מ"ז ב' ויש ב' מדרגות: ד' ושבעפון שער נצוי. יומא י"ב פ"א המיד כ"ה פ"ג: ובבין אכסדרה היה. מ"ז ב' פ"ה ס"ה: ן וארבע לשכות היו בבית המוקד. ל"ד פ"א יומא פ"ו כ"ג פ"ו ס"ה ס"ה: שנווי נוסחאות

שבמורה. כ"ל"ק ויש ב' מדרגות: ד' ושבעפון שער נצוי. יומא י"ב פ"א המיד כ"ה פ"ג: ובבין אכסדרה היה. מ"ז ב' פ"ה ס"ה: ן וארבע לשכות היו בבית המוקד. ל"ד פ"א יומא פ"ו כ"ג פ"ו ס"ה ס"ה: שנווי נוסחאות

לקוביים

הסכנה מזהא כן ע"ש. ולפי י"ל שנקרא א"ש הר הכית לפי ששם היה קניעות מקומו אמרו דאן שבו אחרים צידי' קול בן לוי לוקח וכו' לפי חמי"ט יומא א"ל לפי הכ"ז י"ל ק' דמאן סיק לכו לומר שסיק קול בן לוי דימא לאו הכי הוה א"ל קול כהן וי"ל מצד דלפולא אמרין דכתיב ויזיזם הם ולפי' מסתמא רוב פעמים לא ידעו זה כהן א"ל כלום ולכן היו הולין כהן. (ש"ל) ג' במשנה חמשה מניינא לומר דלע"ג דע"ג היו: משם כלום א"ש ככלל שער והבן ואספר עור דמתי' לח"י היה וכדאמרי' למן חנה מדות ראש' עיני לקמן ט"פ מנה ב' ובכ"ט שם והיינו דקאמר ד' שערס לומר לע"ג דלפי הנראה אינו משם כלום וכן הד"ק לא הי"ל להבטיב כולל השערס מ"ע לוי הודק ה' כן שם הוא משם לנ"ק ובכ"ט חמי"ט. (שם) שם ח"ט ד"ה כ"ד וכו' ויאסמיתיה וכו' לא ידענא ח"י ק' דכ"ט א"ל אמרין ח"ט ג' דהא אכסדרה קא רמי' (שם) ד' במשנה חמשה לשבעה שערס מניינא לאוקי' מ"ד' (שם) ש"ד' ו' ע"ן ס"ה (שם) ש"ב' (שם)

כתב הר"ב ראשי קורות יולאות מן הכותל עד המקום שהוא חול והיו מניעים עד המקום הקדש ולא במקום הקדש. מבוס איורר ללא תצע וגו' כל עץ אלל מוצה כמ"ס הר"ב במשנה ג' פ"ק דתמיד. ועיין בפרק דלקמן משנה ו'. ועוד עמ"ס בפרק אחרון משנה ד' דל"ה אבא שאלו כו'. ופי' לשון פספסין תמלא בפרק המקום

כתב הר"ב ראשי קורות יולאים מן הכותל עד המקום

תפארת ישראל

יבין יבין (כשקלי' פ"ו מ"ז): (ג) שבו מכניסין הבכורות. ונ"ל בלפי שהבכורות כולן לכהנים, כמו כל ק"ק ובלא יעשו ע"ז לומר שיבסל כשישחטנו לבכור בדרום, להכי קצבו שער לכניסתו על שמו בדרום, להודיע כי הוא כשאר קדשים קלים לשחטו בדרום: (ד) הוא ה' לעומת המזבח, להכניס שם בדרך ישר את המים לנכך על המזבח בחג הסוכות. ומדשנאב צעמה היורה, להכי נראה להכניס בדרך ישר [ועי' לקמן ספ"ב]: (ה) הוא שגדז ללחות ההם [כיומא פ"ג מ"א]: (ו) שם יושב הממונה להלביש ולהפשיט שם לכהנים בנדי כהונה. ומפני שהמונה הראשון נקרא פנחס, נקראו כולן כך [ועי' מ"ש שקלים פ"ה ס' ב']. ונ"ל ולהכי היתה לשכה זו בלפון השער, כדי שייה' סווד לבית המטבחים, כשכילבוטו הכהן, ילק מיד להמטבחים לעשות הקרבן: (ז) בלפון ואופין שם הי"ב לוחות שמקריבין בכל יום משל כה"ג מחליטין בצוקר ומחליטין בערב: (ח) עי' לעיל ס' ג': (ט) ב' כותלים היו מזה ומזה נעטרו, ללד פנים בעזרה, והיינו אכסדרה, רק שעליה שארכה צנויה על הב' כתלים. [וב"ש הר"ב שהעליה זו נולעת ללד הר הכית, וכונתו כדי שיהיה יכול השומר ליבש שם. אלל תמניה מגיל סא. גס א"ל לזכ, דהכי היה פתוח לחיל וכדמסיק, ותנן: מע"ס פ"ג מ"ח] לבנות הבניויות בקודש ופתוחות לחול חוקן חול. וכ"ס הכא דכ"ס עליה וכדי גיין ועליות לא מתקדשו, ורק בג היכול נתקדש: [כפסחים ד"ה ב']. אמנם המפרש (תמיד דכ"ו ב') כתב שהיה מקלחה בעזרה: (י) והוא אחד ממוקדים השמורות שהיו הלויים שומרים בעזרה, כלעיל במשנה א': (יא) שעליהם זו לא היחה פתוחה לעזרה, רק היה לו פתח והאלו מדרגיית שיערדין ממנו לחיל, והחיל הוא הרווח שמקיף כביז לעזרה מצדו. מבוס שבין חומת הר הכית לחומת העזרה היה הכר משפט ועולה, ועל אותו השופע היה שוב בין ב' החומות חומה נמוכה, שזה לקראת שלמעלה ממנה [ועל חומה נמוכה זאת היה הכור: ג' ע"ג]. אחרת החומה נמוכה נקראת חיל [במא חיל וחומה יתרו [ארכה ב' פ"ח]]. ומפני שהרמב"ם מוחמה נמוכה מזה, שזה לראש החומה הנמוכה ונדמה כעשבי אותה החומה, להכי נקרא כל הרווח ההוא גם כן בשם חיל: (בב) שבו מכניסין ק"ק שחיתתן בנפון: (גג) עי' לעיל ס' ג'. [ובציוור דמ"י"ט כפוף במסכת נרשם בית המוקד מכוון ממש חול המזבח בלפון, וזה טעות מבורר מהדפוסים, דלתי' ספק לא נעלם מרבינו הסוגיא (יומא י"ג ב'), דקחשיב כל רוחב העזרה לעומת המזבח, ולא קחשיב בית המוקד. ואע"כ ב"ל שלא היה בית המוקד רחוק מהמזבח להלן ללד מערב, כמו שאיירו הדפוסים בליור גיה"מ ב"ס. רק היה סמוך לכותל המטבחים ששם מליין הכהנים תמיד, כדי שיוכלו לומר לשם להתחמם כשיחקרו, ולאחר לחזור לעבודתם]: (דד) ערקלין הוא עירת מלכים שהיו צנוי ברווח גדול [עי' מ"ש נ"ד' פ"ח ס' ב' י"א, למה נקרא כן]. וקיטונות הם חדרים קטנים הפתוחים לחדר הגדול [ערוין (ד)]: (הה) ראשי קורות שרחבות כפיסת הדי יולאות מזה ומזה וכולהו מוצח מערעב בצלמע הכותל מן התקרה עד הרמפה, להכדיל בין גבול הקודש לחול. שד' לשכות שהיו בו, היו ב' בקודש וב' בחול, וה"כ היה הרווח שבצית המוקד שה"י שבולט לחיל חול. ולהכי היה לרין היכר שם כדי לידע עד היכן אסור ליבש ועד היכן אוכלין ק"ק (ה):

בשלושה מקומות פרק א מרות

בה וכו' בני חשמונאי יומא
 פ"ג ט"ז ב"ר זבד זבד זבד
 ז' שנים ששנים ודיו לבית
 המוקד. ל"ג פ"ג מ"י פ"ג
 פ"ג ז"ב המנוח פ"ג
 שבו בנכנס לבלוש את
 העזרה. מ"י פ"ג מ"י מדין
 ומוכר פ"ג פ"ג

שנויי גוסהאות
 (מ"א) קרבן גד"ל ודנ"י
 מדי (ז) קרבן; במשכ"כ
 לתא; כתיב ויהא מן מלאי
 כ"י עד לשכת עושה
 לחה"פ. לשכת עושה
 לחה"פ. גד"ל ובמשכ"כ
 לז"א וע"י דנכור הקדש
 נוסחת כ"י. אבני
 המזבח ששקצום. כתיב
 מוכח. ש ש ק צ ו :
 ז' שנים שנים. כתיב
 שני. זה שהיה. כתיב
 זה שראונו הונס נש"מ.
 פשפש. כתיב משיש

בפרק דלקמן [ס]: לשבת עלאי קרבן. כחז הר"ב שזו סס
 עלאים מזוקרים לתמידין כדחנן בערכין פרק ב' משנה ה':
 דרוביות מורחית. היא היתה לשכת לחם הפנים והמזבח לעזרה
 ומלאה שהיתה מקודשת אחיא כמ"ד אפיתין בפנים בפרק י"א
 דמנחות ע"ג במשנה ב'. 'ומ"ה הר"ב
 בית גרמו. עיין רפ"ה דסקלים]:
 מזרחית לפניה. בה גנוז בית
 חשמונאי כו' כחז הר"ב ובמס' שקלים
 [פ"ה] [מ"ג] ובמס' תמיד [פ"ג] [מ"ג]
 קורא לה לשכת המזמנות וכ"כ
 הרמב"ם. והא ודאי דלמאי דחנן החס
 דלשכת עלאים לפניה מערבית
 ואחריה קא חשיב לשכת המזמנות
 כשאלה מקיף דרך שמאל מצחוץ
 וכדכתיבנא החס הרי היא לשכת
 המזמנות שבלפניה מזרחית סמוכה
 לשכת עלאים אבל קשיא מ"מ דלח"כ

משמשותחיו. מערבית דרומית. היא היתה
 לשכת מלאי קרבן. דרובית מזרחית היא
 היתה לשכת עושי לחם הפנים. מזרחית
 צפונית. בה גנוז בני חשמונאי את
 אבני המזבח ששקצום מלכי יון. (מ"ג)
 צפונית מערבית בה יורדים לבית
 הטבילה. ז' שנים שערים היו לבית
 המוקד. אחד פתוח לחיל. ואחר פתוח
 לעזרה. אמר רבי יהודה זה שהיה פתוח
 לעזרה. פשפש קמן היה לוי. שבו בנכנסין

המקום שהוא קדש כדי לדעת איזה קדש ואיזה חול. ולאטל
 קדשים בקדש: לשכת מלאי קרבן. שזו סס עלאים מזוקרים
 לתמידים. כדחנן אין פוחתים משנה עלאים בלשכת עלאים:
 לשכת עושה לחם הפנים. בית גרמו היו עושים לחם
 הפנים סס: ששקצום מלכי יון.
 שהקמירו עליו לפזורה זרה
 ובמסכת שקלים ובמסכת תמיד קורא
 לה לשכת המזמנות: בה יורדין לבית
 הטבילה. בלשכת לשכה היה יורד
 הכהן שראה קרי והולך במחילה
 (ש"ח) [מ"ג טחח] בית המוקד לבית
 הטבילה. וסס מזורה שמתחמם בה
 סכה לאחר שזבל ועלה ונסחפג ולשכת
 המוקד היא קרויה והיא פתוחה לבית
 המוקד הגדול: ז' אחר פתוח
 לחיל. הפתח שבלפון בית המוקד
 היה פתוח לחיל. וכדדרומו היה

לקוטים

לכות היו לו. רחמי דמי
 תוכה בית עזרה דמי
 דשניו היו בניוהו כחון חלל
 קור עזרה ויבאל משין
 תהאם ביהוקאל טל
 לסחום רוחם וזכר ישראל
 טל היה כ"ל י"א אהם
 ויהי קור המזע ועוד דל
 חשיב להו ככדי לשכת
 בעזרה ע"כ. ויפה אמר
 לפי שכתב ק"ל לא משמע
 קן מלחן המזב"ס ס"ס
 מה"כ דמיליטו בהמרו
 שמה לכות היו בעזרה
 ג' נדרים ונ' כספון ונ'
 לכות אחרות א' מיטון
 שער המזרחי וכו' ע"כ

קא חשיב לשכת בית המוקד. והיא בית הטבילה דהכא. ועל
 כרחינו עומדת בין החומות לפלאים. שהרי היא ג"כ מערבית
 והיא קא מני לה בין החומות ולשכת בית לחם הפנים. הלכך
 שפיר מלאה קמאי דהחס גרסינן במשנה איפכה ואחא לשכת
 בית המוקד ואחא לשכת החומות. ומ"מ לא שלחתי סס יד
 להניה כן בספר. לפי שהחס' בפ"ק דיומא דף ט"ז גרסי ג"כ
 כג' הספרים. דרמו אהרדי. דהכא קאמר שבלחא גנוז בית
 חשמונאי כו'. והחס קאמר דשאר שתי לשכותיה הוו לשכת
 עלים שמשמשין שנים ושלשה דנרים. ע"כ: ז' שנים שערים היו לו לבית המוקד כו'. בגמרא ריש מסכת תמיד כיון דב' שערים

פתוח לעזרה: פשפש קמן. שער קמן כחון השער הגדול: שבו
 בנכנסים לבלוש את העזרה. שהיו נכנסים בכל צדק
 דרך אותו פשפש לחפש על כל כלי שרת שבעזרה שיהיו
 כולן במקומן והכי תנן במסכת תמיד [פ"ג] נטל את המפתח
 ופתח את הפשפש ונכנס מצית המוקד לעזרה וכו' אלו הולכים
 באכסדרה דרך המזרח ואלו הולכים באכסדרה דרך המערב היו
 בודקים
 החומות ולשכת בית המוקד. ויתרלו דמוכח איכא לשכות [וה"ל]
 חיו

יבין

ד' לשכות הג"ל: (טו) סס היו תמיד עומדים ו' עלאים מזוקרין
 [בערכין פ"ב ג"ה]. וסס היה שומר א' של לויס [במשנה א'], [ולא
 היזירו התנא לעיל מ"א בפירוש כמו שלא הזכיר שום מקום כששער הלוי לנד
 סס. ורק מקום שהיה שמירה כפולה זמני ומלוי, סס מודיע לו התנא
 חשיבות הכהן, שלא היו שומרים יחד רק זה למעלה וזה למטה, ככתיב
 היזיון, וזה בפנים וזה מנחוץ ככתיב המוקד. עוד ג"ל שבלשכת הכהן
 וכ"כ בכל מקום שהיתה השמירה במקום קדוש, היו השומרים מתחלפין משמית
 לשמית כדי שלא יעדר השומר לעמוד כל הלילה (ועי' מ"ט תמיד פ"ה מ"ה):
 (כו) סס לשין וחופין אותן במקום הקודש. ונ"ל דהק ב' לשכות
 מדעשויות לדברים קדושים, להכי הכיטס בדרום של בית המוקד,
 דהיינו בחלי שלפנים שהיה קדוש. ואחיא כמ"ד דלח"פ נלפנות
 בפנים [במנחות פ"א]: (כז) כשמעלו היוונים על ישראל צימי
 אלטיוכוס, הקריבו הרשעים לע"ז על המזבח הקדוש שבביתמ"ק,
 כדי להכעיס לישראל. וכשנגאלו ע"י חשמונאי ובניו, גנוז אבני אותו
 המזבח בזאת הלשכה. [ונ"ל דמדעו האבנים מזוקרין, לכן היתה הלשכה
 זאת בחליה שחול. ואיל"ק אמאי הכסו המזבח, כדי בכל דוכחא מחובר
 לקרקע הרי הוא כקרקע (כלעיל סי' מ"ה), והרי קרקע עולם לא נאסר (כע"ז
 מ"ה א'). ואיל"ל דאט"ג שלא נאסר, אט"ה מכוער הדבר להקריב עליו
 לשמים. עכ"פ ק' ביון דמדינא מותר להקריב עליו, כאיך הכסוהו וכברו על
 לא תעשו כן לטי' אלקין (ספרי). ג"ל מדעשו כן לכבוד שמים אינו דרך השתמה
 ושני כרמב"ם פ"ה מנחות. א"ג ג"ל דלכפי הויה רשין לקטקע כל בנין
 המזבח, תמוס ששכנסכו עו"ם להיכל, נשפס הכל גס המזבח חולין מדכתיב
 ונאו בה פרושים וחללוהו (כע"ז ג"ב ב'). וסס דקאמר התם כהנריכו, ועי'
 רש"י דהיינו לטען ע"י פנ"ס. היינו הכל מדרכנן, דלא גרע משתחיה להר
 דאנניו אסורים למזבח (כע"ז דע"ז ב') והיינו הכל מדרכנן, אכל מדאורייתא
 לא נאסרו כלן]. ובאיתיה לשכה מכרו ג"כ החומות לקרצנות
 [כתמיד פ"ג מ"ג], רק הכא קמ"ל למה היתה בחול, והחס קמ"ל
 מה ריחה משמשת תדיר: (ג) כהן שראה לבית הטבילה. ומה"ס איהו גס זו בחליה שחול. ובבית המוקד הגדול הכהנים הטבוחים [כהתמיד פ"ג מ"ג]:
 החמס סס הכהן שזבל, בלויט טהור עדיין עד שיעריב שמשו. ובבית המוקד הגדול הכהנים הטבוחים [כהתמיד פ"ג מ"ג]:
 נא) דלגל קפון פתוח לחיל ולגל דרום פתוח לעזרה: (ג) ר"ל פתח קמן היה כחון דלת הגדול של השער:

תפארת ישראל

יולאות במקום החול ולא במקום הקודש, כדי שלא לפזור על לא תעש לך
 כל עץ וכו'. תמהני הרי כזוחלי מקדש גופי' הי' סודות ארויס (כר"ס
 ד"ד מ"ה). וכ"כ בעמודי מסבחים היו רביעיות של עץ על גביהן (כתמיד
 פ"ג מ"ה). וכמו כן בפתחה של עלייה שעל ההיכל, היו בנינים בו כלונסאות
 של ארז (כלקמן פ"ד מ"ה ועי' טוד פ"ג מ"ה). גם ג"ל לא ידעתי מי"ל
 לרבותיו ה"ל שהפסססין של עץ היו אולי היו מאבן בולטות מהכאליס או
 מהרפס, וכן תמטע נמי מרמב"ם בספירוטו למדות שכתב ששין אותן
 הספססין מכל דבר. ובעיקר העינין ל"מ הי' ג"ל דיוקא ב' לישורא
 ישיב' העץ מחובר צננין, ונס ישי' ראש הקורה בולט מהצנין, או לנד
 אחר מאוס לא תעש לך עץ, דלא הוה דומיא דנטיס, מדמחברת ובלטת.
 משא"כ בעץ שכתחלי המוקד אף שהיו מחוברין ואחויס צננין, עכ"פ
 לא היו ראשי הקורות בולטין לאויר [דרק לא מסוקרין צננינא היו הקורות
 שבביתמ"ק צבית שני (כר"ס ד"ד ח')]. אלא היו הקורות הסס מנולין ונראות
 מנחוץ, אלא עכ"פ לא היו בולטות ראשיהן לאויר. וב"כ כלונסאות
 שבצנניית ההיכל מאן ימר שהיו מחוברות צננין וססו ראשי כלונסאות
 בולטות לאויר. וכ"כ הרביעיות שעל עמודי הנטיס אף שהיו בולטות לאויר,
 מאן ימר שהיו מחוברות צננין, ולכתי שרי. ויש ראייה לה דכתי כתי
 לישורא מרמב"ם (פ"ה מבחירה ס"ט), שכי חו"ל אין צוקין בו עץ בולט
 וכו'. דבנין היינו מחובר, וש"מ דתרתו צננין, בולט ומחובר. ואפשר
 עוד דכל שאין העץ מחובר בקרקע ממש, רק בנחמה או בעמוד המחובר
 לקרקע, שרי. והע"ז דכל הלגס המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע (כתוס'
 שנוטות דמ"ב ב') דבשאל בית וסרף פטור משבועה דאורייתא מדחיל כקרקע
 (ועי' מ"ט ש"הי שביעית בבוטו אות ג'). הכא שאני דלא תעש לך אחר
 רהמנא, ובנין דומיא דנטיס דמחובר לקרקע ממש, וכל שמחובר בדבר
 המחובר לקרקע, לא הו"ל כנטיס. ובהו יתורלו כל הקביות סקסו
 האשפזים איך הותרו הכלונסאות שכתחלי היכל לכותל אולם, ובכלונסאות
 שבצנניית ההיכל, ומראשי ספססין דמנחיתו וסקנעות צורה בין עורת
 ישראל לעזרת הכהים, וכ"כ בצנניית ההיכל, וכ"כ לשכת כה"ל שהיתה של
 עץ. ולפ"ז מתורין הכל ברחבה כס"ד. וכן תמטע ליה דעת המפרש (תמיד
 דכ"ח ב' ד"ה עמודים)

ובבית המוקד הגדול הכהנים הטבוחים [כהתמיד פ"ג מ"ג]:
 החמס סס הכהן שזבל, בלויט טהור עדיין עד שיעריב שמשו. ובבית המוקד הגדול הכהנים הטבוחים [כהתמיד פ"ג מ"ג]:
 נא) דלגל קפון פתוח לחיל ולגל דרום פתוח לעזרה: (ג) ר"ל פתח קמן היה כחון דלת הגדול של השער:

בזקין והלכין עד שמגיעים למקום עושה חזיתן. הגיעו. אלו ואלו חומרים שלום הכל שלום. כלומר כל כלי שרת הן במקומן בשלום: לבלוש. תרגום יחפז ובלם: ה בית המוקד ביפה. כעין של בית המוקד לא היה עליה אלא כיפה חקוולט בלע"ז עשויה בחרץ: מוקף רובדים של אבן. אלתצואת סביב של אבני גזית היו מחוקקות בכותל ויולאות מן הכותל לתוך בית המוקד ללד הקרקע ועל גביהן אבנים אחרות קלרות מסן שיוולאות נמו מן הכותל והיו כעין מעלות זו על זו: וזקני בית אב. המשמר היה מתחלק לשבעה חתי אבות כמנין ימות השבוע כל אחד עובד יומו וזקני בית אב של אותו יום היו ישינים כס על אותן רובדים: ופרחי כהונה. בחורים שמתחיל שער זקנס לפרוח והס היו השומרים: איש כסתו בארץ. שלא היו רשאים לשכב כס ע"ג מטות אלא בחרץ. כדרך שזומרי חלרות המלכים עושים: בכתו. לטון כרים וכסתות: הגיע זמן הנעילה. לנעול שערי העזרה: ההבחה מבפנים וכן לרואה יושב לו שבוך. כהלויים טפלים לכהנים כמה שאלמר (במדבר י"ח) וילוו עליהן וישרתו. הלך בית אבטינס ובבית הגלון שהיו עליות היו הכהנים שומרים למעלה וליום למטה. ובית המוקד שלא היה אלא כיפה על הארץ היה כהן מכפטים וכן לוי מהחון: במסיבה. צמחילה המהלכת תחת הביצה שחילה היחה תחת המוקד. וכל המוקד קרוי ביצה. כדכתיב (ד"ה א' כ"ט) אל הביצה אשר הביעתי. ומשני שהיה בעל קרי לא היה מהלך דרך העזרה אלא דרך המחילות דק"ל מחילות לא נתקדשו: והגרות דולקים. צמחילה מכאן ומכאן: במסיבה ההולכת תחת החיל. יולא וזאת חומר לבית המוקד לפי שהוא טבול יום. ואין הלכה כראב"י אלא כדחתן כרים תמיד בא וישב לו אהל אחיו כהכנים בבית המוקד עד שהשערים נפתחים יולא והולך לו. שא"ג שטבול יום אכור לנכנס לעזרה נשים דהיינו מחנה ליה. ל"ה קלו. לפי שנטמא בפנים:

לבלוש את העזרה: ה בית המוקד כיפה. ובית גדול היה. מוקף רובדין של אבנים. וזקני בית אב ישינים ששמו. ומפתחת העזרה בידים. ופרחי כהונה. איש כסתו בארץ: ה ומקום היה שם. אמה על אמה. ומבילא של שיש וטבעת היחה קבועה בה. ושלישלת שהמפתחות היו תלויות בה. הגיע זמן הנעילה. הגביה את המבילא בטבעת. ונשל את המפתחות מן השלישלת ונעל הכהן מבפנים וכן לוי ישן לו מבחורין. גמר מלנעול החזיר את המפתחות לשלישלת. ואת המבילא למקומה. נתן כסותו עליה ישן לו. אירע קרי באחד מהם. יוצא והולך לו במסיבה. והגרות דולקים מכאן ומכאן עד שהוא מגיע לבית המבילה. רבי אלעזר בן יעקב אימר במסיבה ההולכת תחת החיל יוצא והולך לו בפדיוס:

נעילה השערים וגם לא היה עוד בן לוי מצפונים לסיבה זו בעלמה אח"כ כאלמר שהיה להם מקום ליכנס לכס מפני האורח. זה דוחק. וכדברי רבנא וללא לורד: אירע קרי מ' גס זו שם שמי וע"ה: (1) דרעטלססער. שפערקטשעטן.

תוכפות דק"א פ"א ה (אות א) ת"ב ד"ה במסיבה ההולכת לזה הקילו. דמראוריותא שרי לט"י ליכנס למתוח ליה אלא דמרבין אטרו ליכנס לעזרת נשים יבמ"ט בתרי"ט ג' דבלים ט"ח ד"ה שאין מבוי:

לוקוטים הלל ר"ל של הלז פחות מכה פטעה שלא היה צריך שם שומר והלז להם שתוקף לתי הכתוב ע"ש ומ"מ לא ידענא למה לא בעור בזה הכתוב והיו מלכתי כפי מכות הכהן כן על פי הכתוב ופי' דה כהנים דל' ללכותיה עליה הכהנים דל' עליה הכהנים פתח לחיל דילכ הכהן

היו לו. אמאי לא קא חשיב ריש פירקין דהכא ודהסא אלא חד שומר ומשני אמר אביי כיון דגבי דרדי הוו קיימי ז"ה כנגד זה ח"כ דכומי דהרד"ן סגי לכו בחד שומר דוי [רואה] להכא ודוי להכא. ואחכסדרה דשער הגלון דמא' ה' לא פריך מדי דהסא לא חק אלא פתח הים לה לחיל וא"ל שמרה כמו שער: ה בית המוקד כיפה וצית גדול ס'. משנה זו שניה ברש"י תמיד וע"ה: ה אמה על אמה. בחרץ וטבולא עליו לכוון הר"ע: הגיע זמן הנעילה הכהנים את הטבולא ס'. לפי הגרסה ממכנס זו שהיו לריכ' מפתחות לסגור הדלתות והיו מטעולי דלתותיהן כלי ספק דומים למטעולים הנקראים בל' ערבי אקפ"ל חלול"ב ובלע"ז קאדיו"ס דמורכ"ז (1) שפוסים אורח אלגנו ואינם סוגרים. אלא צמחילותיהם שבהם נפתחים הרמז"ס: *הגביה את הטבולא. הכהן השומר הר"ע: נתן בן לוי כסותו עליה חזר וישן לו. כד לטון הר"ע ואין אלו צעמי אלא דברי חיפה שהרי אין בן לוי ישן אלא מבחון וגם הוא בעלמו הרי פי' לשל בסמוך הגביה כו' הכהן השומר ולמה ח"כ לא יהיה הכהן הוא הנומר לכל הרריך ומספיק מהנעילה וגם כפי הגרסה לא היה יכול בן לוי ליכנס מכיון שנגמר צמחילה המהלכת תחת הביצה שחילה היחה תחת המוקד. וכל המוקד קרוי ביצה. כדכתיב (ד"ה א' כ"ט) אל הביצה אשר הביעתי. ומשני שהיה בעל קרי לא היה מהלך דרך העזרה אלא דרך המחילות דק"ל מחילות לא נתקדשו: והגרות דולקים. צמחילה מכאן ומכאן: במסיבה ההולכת תחת החיל. יולא וזאת חומר לבית המוקד לפי שהוא טבול יום. ואין הלכה כראב"י אלא כדחתן כרים תמיד בא וישב לו אהל אחיו כהכנים בבית המוקד עד שהשערים נפתחים יולא והולך לו. שא"ג שטבול יום אכור לנכנס לעזרה נשים דהיינו מחנה ליה. ל"ה קלו. לפי שנטמא בפנים:

נעילה השערים וגם לא היה עוד בן לוי מצפונים לסיבה זו בעלמה אח"כ כאלמר שהיה להם מקום ליכנס לכס מפני האורח. זה דוחק. וכדברי רבנא וללא לורד: אירע קרי מ' גס זו שם שמי וע"ה: (1) דרעטלססער. שפערקטשעטן.

תוכפות דק"א פ"א ה (אות א) ת"ב ד"ה במסיבה ההולכת לזה הקילו. דמראוריותא שרי לט"י ליכנס למתוח ליה אלא דמרבין אטרו ליכנס לעזרת נשים יבמ"ט בתרי"ט ג' דבלים ט"ח ד"ה שאין מבוי:

לוקוטים הלל ר"ל של הלז פחות מכה פטעה שלא היה צריך שם שומר והלז להם שתוקף לתי הכתוב ע"ש ומ"מ לא ידענא למה לא בעור בזה הכתוב והיו מלכתי כפי מכות הכהן כן על פי הכתוב ופי' דה כהנים דל' ללכותיה עליה הכהנים דל' עליה הכהנים פתח לחיל דילכ הכהן

נעילה השערים וגם לא היה עוד בן לוי מצפונים לסיבה זו בעלמה אח"כ כאלמר שהיה להם מקום ליכנס לכס מפני האורח. זה דוחק. וכדברי רבנא וללא לורד: אירע קרי מ' גס זו שם שמי וע"ה: (1) דרעטלססער. שפערקטשעטן.

תוכפות דק"א פ"א ה (אות א) ת"ב ד"ה במסיבה ההולכת לזה הקילו. דמראוריותא שרי לט"י ליכנס למתוח ליה אלא דמרבין אטרו ליכנס לעזרת נשים יבמ"ט בתרי"ט ג' דבלים ט"ח ד"ה שאין מבוי:

לוקוטים הלל ר"ל של הלז פחות מכה פטעה שלא היה צריך שם שומר והלז להם שתוקף לתי הכתוב ע"ש ומ"מ לא ידענא למה לא בעור בזה הכתוב והיו מלכתי כפי מכות הכהן כן על פי הכתוב ופי' דה כהנים דל' ללכותיה עליה הכהנים דל' עליה הכהנים פתח לחיל דילכ הכהן

לוקוטים הלל ר"ל של הלז פחות מכה פטעה שלא היה צריך שם שומר והלז להם שתוקף לתי הכתוב ע"ש ומ"מ לא ידענא למה לא בעור בזה הכתוב והיו מלכתי כפי מכות הכהן כן על פי הכתוב ופי' דה כהנים דל' ללכותיה עליה הכהנים דל' עליה הכהנים פתח לחיל דילכ הכהן

נעילה השערים וגם לא היה עוד בן לוי מצפונים לסיבה זו בעלמה אח"כ כאלמר שהיה להם מקום ליכנס לכס מפני האורח. זה דוחק. וכדברי רבנא וללא לורד: אירע קרי מ' גס זו שם שמי וע"ה: (1) דרעטלססער. שפערקטשעטן.

תוכפות דק"א פ"א ה (אות א) ת"ב ד"ה במסיבה ההולכת לזה הקילו. דמראוריותא שרי לט"י ליכנס למתוח ליה אלא דמרבין אטרו ליכנס לעזרת נשים יבמ"ט בתרי"ט ג' דבלים ט"ח ד"ה שאין מבוי:

לוקוטים הלל ר"ל של הלז פחות מכה פטעה שלא היה צריך שם שומר והלז להם שתוקף לתי הכתוב ע"ש ומ"מ לא ידענא למה לא בעור בזה הכתוב והיו מלכתי כפי מכות הכהן כן על פי הכתוב ופי' דה כהנים דל' ללכותיה עליה הכהנים דל' עליה הכהנים פתח לחיל דילכ הכהן

לוקוטים הלל ר"ל של הלז פחות מכה פטעה שלא היה צריך שם שומר והלז להם שתוקף לתי הכתוב ע"ש ומ"מ לא ידענא למה לא בעור בזה הכתוב והיו מלכתי כפי מכות הכהן כן על פי הכתוב ופי' דה כהנים דל' ללכותיה עליה הכהנים דל' עליה הכהנים פתח לחיל דילכ הכהן

לומדים שהיה עתה נזכר והיו ישיבה בעורה וכי ייש. (פ"ג):

הבית שבפניו. ומסקנת דברי רב"ז הוא, דפ"ג שאינו ראוי לכוז לאחיו הכהנים אחר שבבל, מדלה הערוב שמשו עדיין, ורק מותר לכנוס למחילה לטבול, דמחילות לא נתקדשו [כפסחים פ"ה ב']. אבל

לרצון לא היה המחילה טבול בה יולאה לחיל, ולהכי מדלה אפשר, מותר לכוז לבית המוקד, ולהמתין מללאת עד שהשערים נפתחים [כתמוד פ"ח]:

ציונים

תוספת ז"ט

הר הבית פרק ב מרות

ר"ע מברטנורה

פ"ב א דר הבית דהא חמש מאות אמה. וז"ל פ"ג ע"י פ"ה מה' בית הגמילה פ"א: רובו מן הדרום. מ"י: פ"ג: ב כל הנכנסין לדר הבית. ויבולגני כוונת פ"ה פ"ג ע"י פ"ג: פ"ג:

שנויי גוסרואות פ"ב א מיעוטו. כתיב ופשוטו: כד"ל מיעוט:

באורי הגר"א

פ"ב א היה כי מלאת המס כ"ו. כיוצא בזה ליהא להכי היה כי מרות המה. משום דכתיב וזכר המוכיבים בתמימים הלא בתמימים הוא מיעוט אלא כפי' שעתה נכנסה תמימים פעמים ק"ו. דכינו המוכיבים על מהם. ותמימים פעמים מלך על תמימים כפי' כי מלך ד"ק והכנה:

פרק ב א [הר הבית. עיין במכנה ח' פ"ג דתענית]: רובו מן הדרום מיעוטו מן המערב. בכל רוח העזרה הוא קל"ה מלפון לדרום כדתן ר"פ בתרא וגמלא שהנותר מזה הבית בשתי רוחות הללו הוא פ"ה אמה [וכל אורך העזרה מן המזרח למערב קפ"ז] שבעזרה הפנימית אגן קיימין ואין ע"כ בכלל וק"ה דברי הרמב"ם פ"ה מהל' בית הכמרים. וכבר כתבתי בפ"ג דסוטה משנה ד' דע"כ בכלל הר הבית נמלא שבלו שתי הרוחות הנותר מהר הבית. הוא כ"ג כשתחלק כס"ה ותפן דרך מגל לדרום מאחיים וחמשים. יבאר ללפון קפ"ו. וכשתחלק כ"ג ותפן דרך משל רי"ג למזרח יבאר ק' למערב הנה חצו לדרום מאחיים וחמשים. שני לו למזרח רי"ג. שלישי לו מן הלפון קפ"ו. מיעוטו מן המערב ק': במקום שהיה רוב מדרו שם היה רוב תשמישו. יפה פי' בעל שלטי הגבורים שכתב שהוא על לשכות הרבה וחסד שהיו עשויים בלמח ויבאר למחבי הבית נוסף על הלשכות שנאמרו במכנה כי אותן לא יספיקו ובפ"ה מספרו עמד למתן ותשב ומנה אותן שלשים ואלי אומר לסיוע לו שכן נמלא בבניגא דיחוקאל [מ' י"ז] [במספר] שלשים לשכות אל הרלכס [שבחגורה]. ועוד נסתפק בשל לשכות שמן הראוי [ביהיה] לשכה לכל אחד מט"ו הממונים שברפ"ה דשקלים ככירטו ללון בהר הבית. ואשר שעל תשמישי אלו הלשכות השלשים או מ"ה אמרו שרובן בדרום ט'. אבל שגגה יאלה מלפני השליש בפ"ב ככתב שם שאלמע הר הבית לא היה מסוכך אלא ע"כ האלמטצואות [כאלותה ששינוי במכנה ה' פ"ק דפסחים] והן בלדדים כביב לא באמנע. וטעמא שהיה רובו מן הדרום יראה לפי ששם היתה כניסת כל אדם מהעיר שהיא בגונז ככתוב ביחוקאל. ולפיכך ראוי כתיבה רוב התשמיש במקום הראשון שבו נכנסים. שני לו מן המזרח. שכן מקיף דרך ימין [וברוך ה' שכינתו רובו מן הדרום לראב"ה דלקמן בד"ה לפנים וכו'] : ב נכנסין דרך ימין וכו'. פי' הר"ב כגון הנכנסין דרך שערי חולדה שהן מן הימין מקיפין דרך שער הטדי. וקביא לי. דהא במכנה ג' פ"ק תנן דלא היה משמש כלום. והרי עכשיו שמוכו כמו שמוש שערי הדרום אלא שדרום היתה הכניסה וכן הליאה. ולא עוד אלא שדרום היו שני שערים לכניסה וכן זה השער האחד היה משמש יליאת נכנסין בשני השערים. וע"כ דהא תנן התם דאלו ז' השערים שדרום היו משמשין כניסה וליאה. וז"ל הרמב"ם בפירושו כפי א"י כנכנס הנכנס מבער שוין. אינו אולך על שער חולדה אלא לנד שער טדי. וכן תיקם לכל הנכנס על שאר המשערים.

פרק ב א הר הבית היה חמש מאות אמה. מוקף חומה כביב: רובו מן הדרום שני לו מן המזרח. כלומר הרחוק שיש מחומת הר הבית לחומת העזרה לנד דרום יותר מן הרחוק שיש ציניהם מלד מזרח. והרחוק שיש ציניהם מלד מזרח יותר מן הרחוק שיש ציניהם לנד לפון. והלפוני יותר מן המערב: ב נכנסים דרך ימין ומקיפין דרך שבאל. כגון הנכנסים דרך שערי חולדה שהן מן הימין מקיפין דרך

תשמישיו: ב כל הנכנסין להר הבית. נכנסין דרך ימין. ומקיפין ויוצאין דרך פ"ב א היה כי מלאת המס כ"ו. כיוצא בזה ליהא להכי היה כי מרות המה. משום דכתיב וזכר המוכיבים בתמימים הלא בתמימים הוא מיעוט אלא כפי' שעתה נכנסה תמימים פעמים ק"ו. דכינו המוכיבים על מהם. ותמימים פעמים מלך על תמימים כפי' כי מלך ד"ק והכנה:

יבין תפארת ישראל בועז

פ"ב א ר"ל ההר שהביהמ"ק בנוי עליו, וההר הכול מוקף חומה כביב: ב) רוח הכול שהוקף החומה היה ת"ק על ת"ק אמות: ג) שהוקף חומת הר הבית היה כביב לחמשה העזרה הסורג, והוא היה רחוק מחומת העזרה י' אמות בכל דר צפון וכלקמן. אבל המרחק מחומת הר הבית עד הסורג בדר דרום היה יותר מהמרחקים שבאחד משאר הדרומים: ד) ששם היה המרחק מרובה עפי מהמרחק שבפניו: ה) מרובה ממרחק שבמערב: ו) להשתמש שם מה שצריך לעבודת המקדש. ולרעת השלטי נבזרים [פ"ב] היה הרחוק בדר דרום רכ"ה אמות, והרווח מלד לפון ק' אמה. והרווח מלד מזרח ר"ג אמה. והרווח מלד מערב ס"ג אמות. ובכל הרווח הכול צמודים לבכות, שלשפות הנזכרות במסילין לא הספיקו לכל תשמישי המקדש, ובלאופן הרווחים הם דירת כל הע"ו ממונים של הר הבית, ואפשר שגם הכה"ג דר שם. [ע"י המיד פ"ז סי' ו']. ובש"ג [סוף פכ"ה] מונה מ"ה לשכות שנזכרו בקרא ובש"ם, המעט מהם היו הוקף היקף העזרה, והשאר היו בהר הבית רובם בדרום. ועשו כל לשכה במקום בדרום בית המקדש היה, והיה רוב כניסת העם משם. ונ"ל דלכתי היה שם רוב אלמטצואות המכוסות שיכבו שם העם בעת הכנס [כנשי' פסחים ד"ג ב] [ובל הר הבית מקורה, וכן אמרי' כיוצאמי [פ"ח דתענית ד"ע ב'] דהא דמיא הר הבית מקורה היה. ונ"ל שהי' אמות בקרו כדי להביא אור תחת הקרו, ולא ימשו שם נחושך] (א): ובכל הר הבית כביב יבשו שם כפתיים עד הערב, בערב פסה שזל בשבת, שלא היו רבאים להוליאו לחון לחומה עד מולתי שבה [כפסחים כ"ד ב']: ו) דמשנכנסם לשער ורולו להכנות לנד מהלדדים, כוונת לנד ימיו

פ"ב א אמנם מ"ש הרמב"ם [רפ"ה מנחורה] הר הבית ח"ק על ח"ק אמה וכו' וכולו היה מקורה וכו'. ללחורה משמע מדברי רבינו שכל הח"ק על ח"ק אמה מקורה היה, נמלא בכל העזרות של הים וישראל וכנהים היה מקורין. וכן הבינו הר"ג [פ"ב], ולכן הוסיף הכה"ס הסוף על דברי הרמב"ם וכתב חוץ ממוצת הנחשפת שעמד החת לצב השמים, [כאבות פ"ה מ"ה]. עכ"ל. ולפענ"ד אע"כ דשכחי' רהוי"ט לחכס הכול, וכן נראה מספרו, שיד כל צו, אפ"ה כאלן במח"כ שנה ברואה, דמולנד דמירושלמי ה"ל שהבאנו לא מונח רק שער הבית היה מקורה. ג"כ ק' תו דברי אפי' דר' לשכות שבעזרת נשים לא היו מקורות [כמדות פ"ב מ"ה] וכ"ש העזרה שמוטה לה. ותו דאי יניא שגם העזרה הפנימית שש המוצת צנוי, גם היא היתה מקורה, א"כ למה הולכו אב"דראות תחת הקרוי בגונז טתלי העזרה סביב [כתמיד פ"א מ"ג]. וכן משמע מרש"י [פסחים י"ג ב, ותענית, וסוכה מ"ב ב'] דרק הר הבית שמהן לחומה הפנימית מקורה היה.

רק צחרו רוב התשמישים בדרום, משום דירובלים הנאית לתשמישה, ונ"ל דלכתי היה שם רוב אלמטצואות המכוסות שיכבו שם העם בעת הכנס [כנשי' פסחים ד"ג ב] [ובל הר הבית מקורה, וכן אמרי' כיוצאמי [פ"ח דתענית ד"ע ב'] דהא דמיא הר הבית מקורה היה. ונ"ל שהי' אמות בקרו כדי להביא אור תחת הקרו, ולא ימשו שם נחושך] (א): ובכל הר הבית כביב יבשו שם כפתיים עד הערב, בערב פסה שזל בשבת, שלא היו רבאים להוליאו לחון לחומה עד מולתי שבה [כפסחים כ"ד ב']: ו) דמשנכנסם לשער ורולו להכנות לנד מהלדדים, כוונת לנד ימיו

ג' לשנים משני סודו. וכן
ש"ס יומא פ"ג ע"ג פ"ה פ"ס
פ"ה יום כתיבה פ"ג: וכן
פרצות דרו' שם. יומא
שקלים פ"ה פ"ג:

שנויי נוסחאות
ב (מה לך מקוף לשמאל)
ד"י: ודפ"י: ט"ח.
ב"ק: ..החלך מקום
לשמאל. וי"י כ"ג:
י"תן בלבם ויקרבוך.
במש"כ יתן בלבך:
ב"ק יתן בלבם ויקרבוך.
עשרתן. ב"מ כ"ב
עשרתן; במש"כ ד"ו
עשרתו: ג' הו' שם.
ד"ר: ונכ"ק ונכ"ס: וי"ב.

באורי הגמרא
ג' ו"ג פ"ה: הו' שם
פ"ה: כו' פ"ה: לפי שגז
שם הו' מוצא לשגז כו"ג
לכ"ס. ומשם וי"ל: הו' שם
לשגז כו"ג: וי"ל: לפי
פ"ה: שם:

תוספות רעק"א
פ"ב ב (אות ב) פ"ה
לך מקוף לשמאל.
ד"ה איבר מקוף דרך
י"מ: העולם. מנ"א ס"י
ת"ג"א ס"ק ב"ח:

לכתיבים
פ"ב ג' ה"ט ד"ה
לפנים וכו' וכן
דכנגד ממש במקום של
שערים וכו' כו"ג כ"ל
ומלמד דה"ל כנגדן הי"ט
כנגדן ממש דמקומם של
שערים שם היו משתחווים
ולא דמי להביא דלמדינת
כ"פ דשבת לענין ל"ט
מלכות כנגד ל"ט מלכות
מלכות וכו' שבתורה
וכו"ל: ג' ד"ה: מ"ן
מכוון כנגד מ"ן אחר
והשג"ה הו"ק: הו"ק: כ"ד
ל"ה: ו"ל: ה"ק: (כ"ד):

דרך בער המדי: שאני אבל. כשאלוין אותו מה לך להקוף לשמאל. ואמר שאני אבל. ואומרים לו השוכן בבית הזה ינחמד וכו': עשיתן באילו עברו עליו את הדיון. אם הן אומרים לו כן. נראה כאלו חבריו עוותו הדיון ועדושו שלא כהלכה: יתן בלבך שתשמע לדברי חבריך. והשאל

משמע שהוא עשה שלא כדיון ולריך תשובה. והלכה כר"י: ג' לפנים. מומת הר הבית: סורג. מחילה העשויה נקבים נקבים כמטה מסורגת בחבלים
רבי יוסי עשיתן באילו עברו עליו את הדיון. אלא"י השוכן בבית הזה יתן בלבך. ותשמע לדברי חבריך ויקרבוך: ג' לפנים ממנו: סורג גבוה עשרה טפחים. ושלוש עשרה פרצות היו שם. שפרצום

ממש של שערים במקום [שערים] י"ג היו (ב"ק) השתחוויות י"ג ופי הכי דההוא כנגדן ממש במקום ה"ג י"ג דבורג במקום שגדרום ממש היו משתחווים. ולפי זה הסורג היה הולך סביב סביב הקיפו. ולא היה פתוח ופרוץ אלא ללד מוצא ומקום חיצון ושמירה וכו' בני יון ופרטו י"ג פ"ה: סורג. כנגד י"ג שערי (מזרח) [עזרה] שזכרו לכתובם בכל לך לעזרה בהריוה. וקצת חזרו בית השמנאי וגדרום כו'. ע"כ. ובפירוט הר"ב ד"פ. ובשקלים פ"ו אי"ט כן. אלא מ"ד ד"י"ג השתחוויות כנגד י"ג פרטות לא ס"ל שהיו רק ו' שערים. וכן הוא להדיא שם בירושלמי. וז"ל דלהראש"ה גירסא אחרת בירושלמי: גבורה ו' טפחים. כתב הכ"מ צ"ה מהלכות בית הבחירה צ"ה הר"א"ש שהסורג נעשה לעלוול שבה ולזה היה גבאי ו' טפחים כדן כל מחילה. דהיקף הר הבית לא מהני דהוי מוקף ולכ"כ [י"ב] ללא מהני ע"כ. והכי חמה דהא בצ"ה דפסחים הני יתה כה הראשונה [עם פסחה] וישבה לה צהר הבית שניה בחיל ואי איתא דהיקף הר הבית לא מהני היאך עלטלו פסחיהם לשם ולכן נ"ל דלטלטול לא היה לריך שום דבר לפי שמן התורה כל מה שהוא מוקף גד' מחילת הוא רה"י נמור. כמ"ס דרפ"א דשבת. ובשבת במקדש לא נזרו. ועוד כיון שהיה שם לפנים מהר הבית מקום לשמור שם שומרי המקדש למה לא יקרא סוקף לזירה מעיקרא.

וכ"ס שלפנים הימנו העזרה עם כמה לשכות לכהנים ולוים עובדי עבודה הקדש. ואמנם בטעם בנין הסורג היה אפשר לומר. שהוא לחון בין כה לכה דבפסחים. אלא שהן כ"ל שיהיה בנין זה מפני ק. דבשלתא כי הוה הבנין בלאו הכי. היו משתלקים בין אלו הסבילות וחלוקות. אבל לעשות בנין בשביל קן לכתחלה זה אינו מן הנראה. כי לא היו טעם היו לריכין הדל בין כה לכה. אלא מה ש"ל בזה הבנין של הסורג. הוא מה שכתבתי כבר בס"ד בספר לורת הבית סי' כ"ב שהוא לתת מקום והבדל בין העובדי כוכבים והנכנסין להפלת צבית ה' ובין ישראל כחותה שטינו בפ"ק דכלים [מ"ה] החיל מקדש ממש שאין עובדי כוכבים ועומא מת נכנסין לשם. וממשה זו הקשיתי לשאל על הר"י אברבנאל שבפירושו לחזקוני כ' וז"ל העזרה החילוטה הראשונה. אמרו חכמים ז"ל שבצית שני היה עזרת נשים ושבתו אחוה גאזוטראות וראיתי איני בפירושו חכמי המגרים שהיה העזרה הראשונה מיוחדת לנכרים להפלת צבית ה'. וכמ"ס שלמה בתפלוה. וגם אל הנכרי וגו'. ונראה דביריה לדעתו כי הגה לעתיד לבא ייעדו הנביאים שילכו עמים רבים אל הר ה' ואל בית אלהי יעקב לקבל תורתו ולכן היה ראוי שייוחד אליהם מקום מיוחד חילוני ויותר מרוחק מהקדש ואולי בעל אחזה עזרה תיהא עליה מוקפת גאזוטרא לנשים בדבריהם ותהייה רחוק מלמעלה והנכרים בעזרה מלמטה וכו' ע"כ. ואילו זכר ולא שכת מחני' דכלים. לא היה כתב שהמקום המיוחד ההוא היה בע"כ שהרי אף בחיל היו נמנעים מלכנס. ולומר שבשעה שידם הקיפה נאמרו הדברים הללו זה א"ח צ"ה שם פ"ה

יבין תפארת ישראל יבין

וימנו מהשער: ח) ר"ל דכשולח מקוף ויולא בהשער שהיה בשמאלו כשכנס. כגון כנסם בשער שזמן בהמורה הר הבית, פונה בכניסתו ללפון, ומסבב דרך המערב, ויולא דרך שער דרום, כדי שלא יצטרך להפוך אחוריו להיכל. וכן כל הכנסם בשאר השערים. [מיהו ג"ל דדוקא ככרואה להקוף. אבל ככרואה לנטום משער שזמן לשורת ישראל, עולה משער שזמן לעזרת נשים להדיא, ומשם לשער נקוד, ובשחזור ויולא חזר על העקב דרך אחוריו בשער נקוד ויולא מעזרת נשים ומקוף את הבית דרך ימין כלעיל. דכעורה גוסס א"ח שיקוף, דהרי אין ישראל רשאי לנטום לעזרת כהנים רק לכוונה ולשחיטה ולתנופה [ככלים פ"א מ"ח]. ואע"כ דלקמן סי' ג"ט הוכחנו כפ"ד דמיכה ותנופה ז"ד, אלא כל שלזוך היה ישראל רשאי ליתן עד היכל וסביב לו בכל מקום. ע"כ הקסו זו לא מתבאר זוכך כל כך, וגם יכול להקוף מבחוץ דרך הר הבית. ת"דע מדאמרינן [ויולא ד"ג א'] דישראל כמעמדן חוצרין דרך אחורין על העקב. ואמאי, הכי היו יכווין להקוף מכפפים, אע"כ כדאמרינן: (ש) שהוא אבל או מנודה וכדמסיק: (ו) ועושה כן כדי להודיע לערו לרבים ויתפללו עליו [שבת ד"א א'], דע"כ אומרים לו מה וכו'. ונ"ל עוד דמבוא דרוז הכניסה בדרוס היה [כפ"א סי' כ"ד] נמלא מי שנכנס דרך שער דרום וסינה לשמאלו

לפנים כמני החיל יבא פ"ו
 פ"ו מ"ט כ"ז וי"ב בעלות
 ד"ו ט"ו כ"י ט"ו י"א :
 כל המדות והשערים שהיו
 ש"כ יבא פ"ו ט"א לא פ"א
 זכיה פ"ג מ"ו ט"ט פ"ה
 כ"ה : כל הפתחים ט"ו ה"ו
 לת דלתות פ"ו ט"ט פ"ו

שנויי נוסחאות

וגזרו ד"ג גזרו .
 ושתיים עשרה מעלות .
 כשנ"ב לפניו וכו' וכו'
 עשר האולם כד"ו וכו' וכו'
 ד"ו וי"ב רום המעלה .
 כד"ג וכו' וכו' וכו' וכו'
 ..מעלה (ב"ב המעלות
 כ"ו חצי אמה) חוץ .
 כתיב י"א ב"ב הפתחים
 (וחשורים) .
 השערים ; כתיב וכו' וכו'
 וכו' וכו' וכו' וכו' וכו'
 כתיב (ב"ב) דלתות .
 ד"ג י"א .

באורי הגר"א

שלוש עשרה השמות
 כשמיטין את כל הבית :
 החיל הוא קרקע רחב
 מקוץ א"ת עומת נשים
 ועומת ישראל עד הסורג
 הר הבית והסורג מקיטין
 מכל הכוחות . אל המערכת
 נשים וילך לא היה רק
 במוקד . רק עומת ישראל
 מקוץ ע"י כוחות את כל
 מה שחשב ממנו וילך :

לקושים

שם ד"ה גבורה וכו'
 ועומת חין תלונה וכו' וכו'
 הכתיב שם לתורה עליו דהא
 כדתיב הן כפ"ד דאובס
 י"ט הרבאון של תג שחל
 לטות בשבת פוליתין את
 לולבין לר הבית וכו' וכו'
 חתן ע"ג האנטנה וכו'
 והאנטנה הינה סביב סביב
 לר הבית כתיב כ"ה
 אלמא דמאנטנה וכו' וכו'
 לא היו ליתנין שם היקון
 חתן לסורג וכו' וכו'
 מעטלין ודלא כהר"א
 (כ"ד) :

ש"ס י"ד תקופה מי יעורר בהם ומי יליכ נבולות עמים לטוס
 להם יד ומקום נבול וחוק כל יעבורו . ועוד שמשמעות דברי
 חכמי הנזכרים עלמם שהיה להם מקום מיוחד שהוא מדעת
 ישראל . ולומר שפסך דבר נעשה
 ביניהם כשירם תקופה . גם זה אינו
 נראה . אלא שיעקר שאף חכמי
 הנזכרים לא אמרו אלא בהר הבית
 עד החיל שהמקום הוא היה מיוחד
 להם . וזה שקראו עזרה הוא שם
 מושאל בלבד . ובין כך ובין כך לדעת
 משנתנו שהיא העדות הנאמנה . לא
 היו עובדי כוכבים רשאים ליכנס
 בחיל ולפיכך נעשה הסורג . ובמהדורות
 שבספר הזכר האספתי חת טוב טעם
 שבשביל כן היונים פרטו בו פרטות
 הואיל ונעשה להבדיל אותם מבוא
 יותר פנימי . ולכן כשחזרו ישראל

בחכמים והיא עשויה מדפי עץ חרוכים וקלרים שמרכיבין אותן
 זו על זו באלכסון : גזרו כנגדם י"ג השתחויות . כשמניע כנגד
 כל פרסה ופרסה משתחוה ומידה על אבדן מלכות יון : לפנים .
 מאותו כורג . היה מקום פניו י' אמות
 והוא נקרא חיל : וי"ב מעלות היו
 שם . כדי לעלות משם לעזרת נשים :
 רום מעלה . כל מעלה מהן גבוהה
 מחציתה חצי אמה . וכן המעלה
 הראשונה גבוהה מן הקרקע חצי אמה :
 ושלאה . מ"ך רוחב המעלה .
 דהיינו מקום דריסת הרגל חצי
 אמה : חוץ משל אולם . חוץ מן
 המעלות שבין האולם ולמזבח שלא
 היו כולן כן כדמתן לקמן בפ"ג : הוין
 כפתח של אולם . דתנן לקמן ב"ב
 שרקן גבוה מ' אמה ורחבו כ' :
 היו

וזכו לגדרם תקנו על כל גדר השתחויה להודות לה' כי טוב . ואע"פ שזה האמת והלך וכמו שאוביח עוד להלן . עכ"ל חין על
 הר"ש להחלוץ כי דבריו סמוכים באמת ויושר על דעת הרמב"ם כפ"ה מהל' ב"ה כתב וז"ל לפניו מן הסורג החיל גובהו י'
 אמות ועליו הוא אומר בקינות ויאבל חיל וחומה זו חומת עזרה . וכתב כך ג"כ בפירושו בפ' דלעיל משנה ה' חיל הוא חומה
 שסובבת כל העזרה מצד לחומת [הר] הבית . ע"כ . ומעשה חין תלונה על הר"ש כלל שמה שהקשיחי לשאל מההיה דפסחים
 היאך יתנה כח הראשונה להר הבית מתישב עכשיו שפיר . לפי שחומה מן החיל היה הסורג ושם יבשו בין החיל והסורג . וגם
 חין תמיה מה צריך לתקן הסורג מלד העלעול והלא חין שבות במקדש שמנינו בכמה שבות שלא החירו וכמ"ס ב"ב עירובין .
 אבל על הרמב"ם עלמנו תלונתנו לפי משנתנו לא חמרה בחיל גבוה . כמו שאמרו בסורג . והוא דאמר שעליה נאמר בקינות
 ויאבל חיל וחומה וכתב הכ"מ שהוא מפ' כ"ד לולין . אומר חני שלא זו שאינה ראויה לדבריו אלא חף זו שממש סחירה גמורה
 דהכי איתא התם דף פ"ו עובי החומה היכי משכחת כלומר שראשה תהא כזה לקרקע העזרה ותהא מוקדשת כמות . ומשני
 משכחת לה בצד כורא דכתיב ויאבל חיל וחומה ואמר ר' אחא ואי תימא ר' הניחא כורא ובר כורא הא קמן דחיל הוא סמוך
 לקרקע העזרה וכן פירש"י בר שורא חומה קטנה לפניו מן חומה גדולה והיא כמותה וזה לקרקע גובה העזרה שקרקע
 העזרה הולך וגבוה ועולה במעלות . ע"כ . והיה זה לדעתו לחזק הקרקע שלא יפול העפר ממנה [*ויזק לחומה הגדולה]
 מ"מ למדנו שהחיל שבכחוב הוא מבנים לחומת העזרה המוכה יותר לקרקעית העזרה . ואין לומר שזו דעת הרמב"ם שבמשמע
 לשונו שבפירושו . שהחיל חונה לחומת העזרה . ועוד ברפ"ו מה' ב"ה נראה ג"כ מדבריו שאומר שמקום יש חולה לעזרה ונקרא
 חיל . אלא שלדבריו נקרא כן ע"ס חומה נמוכה שלפניו . וזה אינו כפי הגמ' שכתבתי . אלא שהחומה הנמוכה שבכחוב לפניו מחומת
 העזרה היא . ואע"פ שאפשר ג"כ לומר שהיא חולה לחומת העזרה . וכחומת העזרה לפניו מן החומה . מ"מ היא עשויה עכ"פ סמוך
 לה מאד דהיינו ממש בקרקעיתה שזה לה ולחזק כמ"ס . ועיין במשנה ז' פ"ד . לכן נראה יותר דברי הר"ב שהחיל אינה חומה
 כלל . אבל הסורג הבדיל אותו מהר הבית . והיינו דלא תנן בו שום גובה כמו דתנן בסורג . לפי שאין שם החיל אלא למקום
 שבין הסורג לעזרה בלבד . וחיל שבכחוב דקינות נאמר על חומה שהיתה סמוכה מאד לקרקע העזרה להחזיק הקרקע שלא
 תפול ממנה עפרותיה ותפול החומה הגדולה : וגזרו כנגדם י"ג השתחויות . עיין בסוף פירקין : ושלאה חצי אמה . פירש הר"ב

עוד ב"ל שהמעלות הללו , לא לבד בין השערים שלמטה ושלמעלה היו , רק
 היו מקיפים כל הר הבית , והם הם שהוזכרו בש"ס [פסחים ד"ג כ'] אדקאמר
 הר הבית סטיו כפול היה סטיו לפניו מסטיו , ופי' רש"י התם סביב סביב .
 אלמא דסביב לכל הר הבית היו המעלות הללו . אבל הרווח בחוץ מהסורג לא
 היה אפשר שיהיה פשוט אלמנאות אלמנאות דהרי כולו קרקע שיה היה עד
 הסורג . מיטו ממעל להאלמנאות הכל' היה גג , דמוכת כסוגיא דפסחים הכל' .
 וכן בכל המעלות שבמכילתן , כגון סט"ו מעלות שמעורת נשים לעזרת ישראל ,
 וכן המעלות שבין עזרת ישראל לעזרת נשים , והיי"ב מעלות שבין מזבח האולם ,
 טולן לא לבד נגד כפתח היו , כ"א בכל רוחב העזרה מאופן לדרום . ועי'
 מ"ש לקמן פ"ג ס' ס"א . וכוונתו לא הוכירו לנו דבר מזה . והמדפיסים
 בש"ס זורת ביהמ"ק זיירו המעלות רק נגד השערים וכבר הוכחנו כ"פ שהזכיר
 הוא לא נפשה בדקדוק , ואין ללמוד ממנו . ובת"כ נמי לא הוכיר התנא
 זורת המעלות אלו אם היו טרופות או עגולות , כמו שהוכיר התנא לקמן בט"ו
 מעלות שפולות מעורת נשים לעזרת ישראל . משום דהכא לא שייך לומר כן ,
 מדתיו מקיפות כל ההר הקדוש פניו : [בר] ר"ל חוץ מהמעלות שבין
 אולם למזבח שלא היו טולן כך [לקמן פ"ג] : [בר] שהיה גובהו מ'
 ורחבו כ' אמה [שם] :

י כ"ן תפארת ישראל י כ"ן

אי תימא של רוח סמורתי פרוץ היה , מה סימן היה לעמא מת כלד מורת :
 (וה) שפרטיוהו מכתה לרדים , כדי שיכנסו גם הנכרים לפנים ממנו :
 (יש) ר"ל כשחזרו ישראל וכבשו היוונים , חזרו וגזרו אותן הפרלות
 [וטעו המדפיסים בש"ס וזיירו הפרלות] : (ב) שכל המקיף העזרה
 בכניסתו לשם כלעיל , כשמניע נגד המקום שגזרו הפרלה , משתחוה
 בפניו ידים ורגלים כדי להודות על אבדן ממשלת יון ובעול
 גזירותיהן : (א) לפניו מהסורג : (ב) שהיה מהסורג עד חומת
 העזרה רוחח י' אמות , והרווח הוא נקרא חיל [ועי' לשיל פ"א ס'
 מ"א] : (ג) שבאותו י' אמות רוחח שמהחיל עד חומת העזרה , היה
 ד' אמות הראבונים קרקע שיה , ושמה אמות הנהירים היו מגביהים
 א"ע בשפוע , ובו' אמות אלה עשו הי"ב מעלות שזכרה המשנה ,
 כוללן שהיו הי"ב מעלות הטיפין זה אלא זה . רום מעלה חצי אמה
 ורחבה חצי אמה . [אבל א"ל שכל הי' אמות שמהחיל עד חומת העזרה ,
 טולן הגביהו א"ע בשפוע , וא"כ הי"ב מעלות דנקט תנא לא היו תכופים זה
 אלא זה . ליתא , דא"כ לא היה אפשר שיהיה רוחח כל מעלה מהי"ב מעלות
 חצי אמה , דהרי כל הרווח הממסין בין מעלה להכרתה , הוא רחבה של מעלה .
 ויהיה רוחב כל מעלה לכל הפחות אמה וכו' שלישי אמה . אע"כ דלא תימן .

עוד ב"ל שהמעלות הללו , לא לבד בין השערים שלמטה ושלמעלה היו , רק
 היו מקיפים כל הר הבית , והם הם שהוזכרו בש"ס [פסחים ד"ג כ'] אדקאמר
 הר הבית סטיו כפול היה סטיו לפניו מסטיו , ופי' רש"י התם סביב סביב .
 אלמא דסביב לכל הר הבית היו המעלות הללו . אבל הרווח בחוץ מהסורג לא
 היה אפשר שיהיה פשוט אלמנאות אלמנאות דהרי כולו קרקע שיה היה עד
 הסורג . מיטו ממעל להאלמנאות הכל' היה גג , דמוכת כסוגיא דפסחים הכל' .
 וכן בכל המעלות שבמכילתן , כגון סט"ו מעלות שמעורת נשים לעזרת ישראל ,
 וכן המעלות שבין עזרת ישראל לעזרת נשים , והיי"ב מעלות שבין מזבח האולם ,
 טולן לא לבד נגד כפתח היו , כ"א בכל רוחב העזרה מאופן לדרום . ועי'
 מ"ש לקמן פ"ג ס' ס"א . וכוונתו לא הוכירו לנו דבר מזה . והמדפיסים
 בש"ס זורת ביהמ"ק זיירו המעלות רק נגד השערים וכבר הוכחנו כ"פ שהזכיר
 הוא לא נפשה בדקדוק , ואין ללמוד ממנו . ובת"כ נמי לא הוכיר התנא
 זורת המעלות אלו אם היו טרופות או עגולות , כמו שהוכיר התנא לקמן בט"ו
 מעלות שפולות מעורת נשים לעזרת ישראל . משום דהכא לא שייך לומר כן ,
 מדתיו מקיפות כל ההר הקדוש פניו : [בר] ר"ל חוץ מהמעלות שבין
 אולם למזבח שלא היו טולן כך [לקמן פ"ג] : [בר] שהיה גובהו מ'
 ורחבו כ' אמה [שם] :

שבמורה. כ"כ"ק
ושבמורה. פשפשים.
כ"כ"ק. פשפשים.
(רא' היה להם שם).
כ"כ"ק וכ"כ"ק לתא:

בעצה למה לא קטף מיד עכ"ל: שער השר. כתב
רצ"ה דרך שם היו מז'אין מן המחילה כלי שיר עכ"ל:
ושנים במערב לא היה להם שם. כתב רצ"ה האחד משוך
כלפי דרום. והשני כלפי אפון [כדי] שלא יהיו כנגד קדש הקדשים
כדי שלא יפנו אחוריהן [ביציאה]
לקדש. עכ"ל]:

לקומים
כדברי הימים כי סי' ה'
וימרו ברוך העורס ומהא
דכיושלמי מפרש לה לבן
עורה אין כתיב למה
הקריאה דלפי הכי מפרש
שפיר לבן עורה (כ"ד):

שער נקרא שמו שער
יבניה. שבו יצא יבניה בגלותו. שבמורה

שער נקרום. ושני פשפשים היו לוי. אחד מימינו ואחד משמאלו. ושנים במערב. לא היה להם שם:

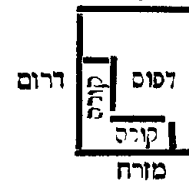
יבין תפארת ישראל יבין

סדר העפרים. רק שבתחלה היה נקרא שער יבניה, ואח"כ יחזרו
לקיום האש, וכמש"ל [בג"א] ולכן קראוהו שער הנילוך: פא) נקרא
קד על שם המנדבו: פב) שערים קטנים: פג) ר"ל שני פתחים
קטנים הא' משוך כלפי דרום והב' כלפי אפון, כדי שהיולאיו בו לא
יפגרו לפנות אחוריהן מול ההיכל להדיא, ששער נקרא משוך היה
מול שער ההיכל, [וגם פה נשתבשו המדפיסים בליור ביהמ"ק שש"ס
ומשניות שלא ליירו ב' שערים קטנים אלו]:

עמ) שבו מכניסין הכלי שיר ממחילה שלהן שבעזרת נשים:
פ) ציפה ראשון, כשהוגלה לבבל נכנס תחלה לעזרה והתפלל,
ולא פירש התנא טעם קריאת שם רק
לשער זה, משום דאין שמו מוכיח למה נקרא כך. ונ"ל עוד שהוא
שער הנילוך שהזכירו התנא לעיל [פ"א מ"ה], דהרי מוערב למרח
קחשיב סידור שערי אפון, כדחשיב בסדור שערי דרום, והרי שער
לפון היה היותר קרוב למערב, וגםהמה ממנו החיל התנא למטה

פתיחה לתפארת ישראל פרק ג מדות

פ"ג אמר המפרש, כדי להבין דברי משנה א' היטיב, ראינו להקדים כי כך מעשה המזבח. מביא דפוס מרובע עשוי מד' קרשים, שיהיה לארך ורוחב
הדפוס ל"ב על ל"ב אמה, של ו' ו' טפחים, וגובה דפנות הדפוס ה' טפחים. ומעמיד הדפוס במקום שרואה לבנות המזבח. ומביא עוד ב' קורות,
שארך כל קורה ל"א אמה [וטפת], ורחבן ועביון ה' ה' טפחים, ומחבר אלו ב' הקורות יחד במקצוע. כמין ד', ומניחן כך בתוך הדפוס הנ"ל במקצוע מזרחית
דרומית, כדי ששתיפוך אח"כ סיד המזבח לתוך הדפוס, כלקמן, יעבדו ב' הקורות הללו שלא יבא הסיד המזובה במקומן.
זה כדי שלא יהא במקום הקורות יסוד ובתמונה א כאן כזה. ואח"כ מניח תוך הדפוס הנ"ל אבנים גדולות וקטנות
שלימות וחלקיות [כך כתב הרמב"ם בפ"ג הט"ו ממחירה ופ"ט ופחים ד"ד א']. ואח"כ מניח תוך הדפוס הנ"ל אבנים גדולות וקטנות
ומלות] בלי שום פנימה בהן כחגיגה לפורן. ואח"כ ממחה יחד סיד, וזפת, וקויא [כוא עופרת מסוחר ששואין ממנו גלאזור על
כלי חרס [כ"ד ופחים ד"ד]. ובלתי ספק, היו יודעין להפליא במלאכתן באופן ששכבה מדורית האחרון, איך יתערבו ג' מינין אלו יחד להתקשות
יחד כאן. והרי כשישם עופרת מסוחר לתוך סיד [ועופרת] [זפת] הלחים, מיד יתקשה העופרת ויקשה לכל לגולה אף, ולא יתערב עם המימיים הלחים.
ורו איך לא תשבו ששנימינו אח"כ אש על המזבח, יותכו חלקי העופרת והזפת, ויתחווה המזבח פגום. איר"ם סוד ה' ליראיו וכיורו להודיעם
איך יערכו ג' מינין הנ"ל באופן שלא יהיו שם חששות שאמרנו. ואפשר נמי שהיה בנם שלא יותך העופרת המשרב. והרי בל"ז כ' בשלטי גורמים
פכ"ו) שהיה גם גדול כמזבח החילון יותר כמזבח הזהב, דעל מזבח החילון היו ג' מערכות גדולות ועלמות, ואש תמיד תוקד עליו, ומכאן נראה
עליהן כמגדפות ולטרות יומם ולילה, ואיך לא יפגמו האבנים ע"י ויפלו. אלא שהיה בנם, ה"כ שלא יותך העופרת גם היה. ומש"ס לא תשיב לבו
ככלל ימי דכרתי ששבו כביהמ"ק [כיומא דכ"א א']. מדעונו ימי דקניעי תמיד, וכדמשיי התם על קו' אחריית יע"ש]. ומערבין ג' מינין אלו יחד יפה יפה, ושוסכן על



א צפון
מערב
דרום
דפוס
קורה
מזרח

ב צפון
מערב
דרום
אמה
מקום הסוכב ל' אמה
ו' טפחים על ל' אמה
ו' טפחים



ב צפון
מערב
דרום
אמה
מקום הסוכב ל' אמה
ו' טפחים על ל' אמה
ו' טפחים

קדשים ח"ב כד

פי' א המזבח היה ל"ב
על ל"ב ל"ה פי' א
נחום פי' ט"ה מחום ל"ז
פי' ה' פי' ט"ה ט"ה ט"ה
פי' ה' עלה אמה וכנס אמה.
כנס מ"ה פי' ט"ה ט"ה ט"ה

שנויי נוסחאות
פי' א נמצא שלשים.
כנס ל"ב נמצא :
פי' ג' ד'ו כלפינו. הקרנות
כני"ק כעשה הקרנות.
מקום עשרה. כני"ק
וככל הדין וגם כני"ק
וכני"ק ו כ מ ש ט"ב
חמשהכח.

פרק ג א המזבח היה ל"ב על ל"ב. למאי דמפרש הר"ב
בסוף המשנה שלא היה קרן בניו כלל
במזרח ודרום. כי אם באמה מכאן ואמה מכאן. מפרשין בגמ'
פ"ה דזבחים (דף י"ד). דכי הני הכא ל"ב על ל"ב. היינו מן

הגד. פירש"י מלד לפון [ומערב] היה
ל"ב ולא ב'ד' רבעיו. דמזרח ודרום
לא היה אלא ל"א על ל"א : עלה
אמה כו'. פי' הר"ב מביא דפוס כו'
וממלאו אבנים כו'. בפ"ה דזבחים
דף ג"ד. ובמילתא דריש ואם
מזבח אבנים אינו רשות אלא חובה.
ודכתיב מזבח אדמה שיהא מחובר
באדמה. כדכתיב הר"ב לקמן : נמצא
ל' על ל'. במס' כלים פי"ז מ"י חקן
דכל אמות בת ו' טפחים חוץ מהקרן
והסוכב והיסוד. ויש שני פירושים
לרש"י גובה היסוד צבת ה'. ולא

הכניסה. ולהרמב"ם אף כניסת היסוד צבת ה'. ולפיכך
כתב בפירושו גם בחבורו פ"ב מהל' ב"ה נמלא רחב
ל' אמה ושני טפחים על ל' אמה ושני טפחים. ומסיים בפירושו
דמחני' לא חשיב ליה טון דלא הוי אמה מהגמ' פי"א דמנחות
דף ל"ז : נמצא עשרים ושמונה כו'. הכא לכ"ע לאו דוקא דהא
כניסת הסוכב לכ"ע באמה בת ה' טפחים. אלא דלהרמב"ם
מוסיף כאן ד"ט. ב' מפני כניסת היסוד שאינה רק צבת ה'.
וב' מפני כניסת הסוכב שהיא ג"כ רק צבת ה'. אבל לרש"י.
אין אנו לרישין להוסיף בכלן רק ב' טפחים מפני כניסת הסוכב
בלבד : במקום הקרנות כו'. לטון הר"ב וחוזר ומביא דפוס כו'.
לא קחשיב ואותן ג' כתובות במקרא וג' אמות קומתו משפת סוכב ולמעלה. ע"כ. ופי' הכ"מ כלומר דאמרי' בפרק קרבי
קדשים לר' יוסי דנקטינן כוחיה דמאי דכתיב וג' אמות קומתו [בשל משה] והיינו משפת סוכב ולמעלה והיינו מקום הקרנות.
וכתב עוד הכ"מ ח"ל ובכ"מ ג מלאחי שהיה כתוב קן במשנה עלמה שהוא גורם במשנה עלה ה' אמות וכנס אמה זה סוכב
עלה ג' וכנס אמה זה מקום הקרנות כלומר וגובה כל קרן אמה. הרי י' אמות גובה המזבח. ע"כ. ומדת הגובה צבת ה'. לכ"ע.
והרוחב לרש"י אף [הוא] צבת ה'. ולהרמב"ם צבת ו' : נמצא כ"ד על כ"ד. הרמב"ם בחבורו כתב כ"ד אמה וד' טפחים על
כ"ד אמה וד' טפחים. והראש"ד כתב עליו אולי אינו קן כי ה' טפחים הם כניסת הקרנות מדפני המזבח ע"כ. ובאמת שגם
בפירושו לא כתב אלו ה' טפחים אבל נראה שבחבורו חזר בו. לפי שהקרן נקרא קן על שם שהוא עומד בזויות. ולפיכך ראוי
לומר

היה ל"ב אמה על ל"ב אמה. היה
מביא דפוס מרובע פשוט מארבע
קרשים. כל קרש ארכו ל"ב אמות. ורוחב הקרש אמה והוא
גבהו של הדפוס וממלאו אבנים וסוד זפת ועופרת מהוהך והוא
נעשה מקשה אחת של ל"ב אמה על
ל"ב אמה גובה אמה. וזהו יסוד :
עלה אמה וכנס אמה. אחר שעלה
היסוד לגובה אמה מביא דפוס אחר
שאורך כל קרש שלשים אמה ורוחב
הקרש דהיינו גבהו של דפוס זה
חמש אמות. וגהנו על היסוד וממלא
אבנים וסוד זפת ועופרת כראשון
וגדק ביסוד ונעשה מקשה אחת של
ל' אמה על ל' אמה עומד על היסוד
זה נקרא סוכב והוא גובה מן היסוד
חמש אמות. והיינו כנס אמה שהוא
מחלקר מן היסוד אמה לכל רוח.

פרק ג א המזבח היה שלשים ושתים.
על שלשים ושתים.
עלה אמה וכנס אמה זה היסוד. נמצא
שלשים על שלשים. עלה המש וכנס
אמה זה הסוכב. נמצא עשרים ושמונה
על עשרים ושמונה. מקום הקרנות אמה
מוזה ואמה מוזה. נמצא עשרים ושיש על
עשרים ושיש. מקום הלוך רגלי הכהנים
אמה מוזה ואמה מוזה. נמצא עשרים
וארבע על עשרים וארבע. מקום מערכה.

וחוזר ומביא דפוס ג' שהוא כ"ח אמה על כ"ח אמה
גובה שלש אמות ונותנו על הסוכב וממלאו כראשון.
וזהו מקום המערכה שהוא ראשו של מזבח. נמלא היסוד
בולט ויולא מן הסוכב אמה לכל ג' והסוכב בולט מן
מקום מערכה אמה לכל ג'. והא"כ מביא דפוס אמה על
אמה גובה אמה ונותנו על זויות המזבח וממלאו. והוא קרן
המזבח. וכן לר' זיות : מקום הלוך רגלי הכהנים. שלא יהיו
הכהנים לריכס להלך בין הקרנות. אלא מניחין אמה פטוי
ממקום

כתב הר"ש עלה שלש זה מקום הקרנות שלא היתה שם כניסה
לא קחשיב ואותן ג' כתובות במקרא וג' אמות קומתו משפת סוכב ולמעלה. ע"כ. ופי' הכ"מ כלומר דאמרי' בפרק קרבי
קדשים לר' יוסי דנקטינן כוחיה דמאי דכתיב וג' אמות קומתו [בשל משה] והיינו משפת סוכב ולמעלה והיינו מקום הקרנות.
וכתב עוד הכ"מ ח"ל ובכ"מ ג מלאחי שהיה כתוב קן במשנה עלמה שהוא גורם במשנה עלה ה' אמות וכנס אמה זה סוכב
עלה ג' וכנס אמה זה מקום הקרנות כלומר וגובה כל קרן אמה. הרי י' אמות גובה המזבח. ע"כ. ומדת הגובה צבת ה'. לכ"ע.
והרוחב לרש"י אף [הוא] צבת ה'. ולהרמב"ם צבת ו' : נמצא כ"ד על כ"ד. הרמב"ם בחבורו כתב כ"ד אמה וד' טפחים על
כ"ד אמה וד' טפחים. והראש"ד כתב עליו אולי אינו קן כי ה' טפחים הם כניסת הקרנות מדפני המזבח ע"כ. ובאמת שגם
בפירושו לא כתב אלו ה' טפחים אבל נראה שבחבורו חזר בו. לפי שהקרן נקרא קן על שם שהוא עומד בזויות. ולפיכך ראוי
לומר

יבין תפארת ישראל יבין

פי' א ר"ל רבוע התחתון של בנין המזבח ה' ל"ב אמה על ל"ב
אמה, וגובה אמה. והיינו, חוץ מלד מזרח ודרום שלא ה'
המרובע התחתון היה ארוך ורחב שם רק ל"א אמה בכל רוח:
ב) שכל בנין התחתון הכל בניו באמצעו מרובע אחר שארכו
ורחבו רק ל' על ל' אמה. ועי"ן ה' הבנין התחתון הכל בולט
מהתחברו, אמה אחת בכל המסך ד' מערב, ואמה אחת ברחבו
בכל המסך ד' לפון, והבליטה הזאת שגובה אמה ורחבה אמה
נקראת יסוד. והיינו דקאמר, עלה אמה וכנס אמה, זהו יסוד :
ג) ר"ל נמלא שגנו של בנין השני הזה ה' באורך ורוחב ל' על ל'
אמה : ד) שבנין השני הזה היה גובה ה' אמות, ועליו חזרו וצטו
מרובע שלישי שארכו ורחבו כ"ח על כ"ח אמה, והעמידו המרובע
השלישי הזה באונות ריבוע השני, באופן שהי' הריבוע השני שוב
בולט אמה אחת בכל סביבו, והבליטה הזאת של רבוע השני נקרא
סוכב. והיינו דקאמר, עלה חמש וכנס אמה זהו סוכב. ובאמה
העליונה שבגובה הסוכב למעלה מחוט הסקרא היו מצויירם פרחים
ולויים בולטים מהקרן סביב, ובתחתיתו ה' חוט הסקרא מקיף,
כדי להבדיל בין דמים תחתונים לעליונים [בך מסיק'ה"ש ונחיס ס"ג
א', ועי' רש"י שם. ותמנהי שהשמיטו הרמב"ם, והרי קו"ל כרני מתחברו
זהו כדי גמר הכי תיחא כותתי דרבי. ועי"ן : ד) ר"ל נמלא שגנו של
מזבח כ"ח על כ"ח אמה : ו) ר"ל על גנו של מרובע השלישי הוא
המזבח, עושה בכל זוית בנין מרובע חלול ופתוח למעלה, סיסלו

ממקום הקרנות ולפנים . להלך רגלי הכהנים : בתחלה . בימי שלמה לא היה אלא כ"ח על כ"ח . וכונס ועולה של יסוד וסובב ומקום הקרנות ומקום הלך רגלי הכהנים עד שנשאר מקום המערבה כ' על כ' : ובשעלו בני הגולה והוסיפו ד' אמות וכו' . נמצא יסודו ל"ב על ל"ב ומקום מערכתו כ"ד על כ"ד : ארבע אמות מן הדרום וארבע אמות מן המערב . גרסינו . והכי מייית לה בזכחים פרק קדשי קדשים : במין גמא . גימל יומית שהוא כמין נ"ו והפוסה שלנו וההס מפרש דמשום שיתן להיט הנקבים שורדין בהן הנקבים . הוסיפו למשך המזבח לדרום ולמערב . דמשיקרא בימי שלמה דרכו מזבח אדמה אטום כדאמה שלא יהא חלול . וכשהיו מנסכים על גבי המזבח בקרן דרומית מערבית היו הנסכים יורדין מן המזבח לרפסה וזכחיתם לצור שהיה כרוי שם אהל קרן דרומית מערבית סמוך למזבח . ולא היה בתוך המזבח . ובני הגולה הוסיפו צבטין המזבח . עד שהיה אותו צור קלוט לחוך המזבח . ופתחו נקבים לראש המזבח כנגדו לירד שם הנסכים שהם היו אומרים שהיה כאכילה . מה אכילה [מהפסח] במזבח דהייט הקרבנות שנשרפים ע"ג מזבח . אף שהיה . דהיינו נסכים תלביע במזבח וקרא דמזבח אדמה דרשי ליה שהיא מחובר באדמה . שלא יבנו על גבי כפיס . ולא

בדרום . א"כ בנו בחלקו של יהודה . תירלו האום' פ"ו דזמנים של טורף . חוץ מרות מזרחית שלא נשתנה שהיה בלא יסוד [על] חלקו של יהודה כמו צבית שני וקראי דממטוי בפרק חזוהי מקומן [ועיין בסוף מחני' בפ' הר"ב] קרן שאין לה יסוד . משום צבית שני נאמרו . א"כ אף צבית רחבון לא חשיב קרן דרומית קרן . כיון דלא ה"ל יסוד מנין לדדים כגון צלד מזרח . א"כ לפי שהיה עתיד להיות בלא יסוד צבית שני לא היו פתחין דמים בו . כמו במזבח של משה לפי שהיה עתיד להיות בלא יסוד דמיון נ"ו הפוסה שלנו . גר"ל בכתב משי"א שאין לה אלא שני לדדים כו' . ואם נהפכה שהיה כו' . והוא דומה ממש אלא שני הגדדים הנוספים . שכן (ב) הדרום הוא במזבח לכמאל האדם ההלך משער המזבח אל המזבח כו' . אנה יהיה דומה במזבח צערך ההלך מהאולם אל המזבח ומה שהר"ב בפרק קמא דפסחים מכה א' . לא כתב הפוסה כמו שכתב כאן . היינו טעמא . דהאס מפרש לענין זקופה ושיבחה . ועיין ספי"ד

(א) ואמרי' לקמן מרת ארבו ורחבו וקומתו אינן מעבדין (ב) . (ג) א"ל המעבד הוא ציורא לשמאל האדם העולה בכבש לזבח י"ך רחיתו כיון בערך הרוך משער המזבח אל המזבח . ועי' שיל' ודרש' רש"י בפסחים וזכרתי שראו במין קף פסוטה א"ל שהיו מן המזבח אל המזבח ממש

לומר שהוא עומד ממש על הזיווי : ובשעלו בני הגולה הוסיפו עליו . והכתוב (ד"ה א' כ"ח) הכל בכתב מיד ה' עלי השקיל אמר רב יוסף קרא אשכח ודרוש (שם כ"ב) ויאמר דוד זה הוא בית ה' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל . כי צבית מה צבית ששים אמה אף מזבח ששים אמה . פירש"י קרא אשכח ודרוש . שנאמר לדוד ששים אמה במקום המזבח . ושלמה לא הבין לדרוש והס דרכו והוסיפו עליו לפי הלורך להם . ולששים אמה לא הולכתו) . מה צבית ששים אמה . כדכתיב (מלכים א' ו') ששים אמה ארבו אף המזבח עד ששים אמה ראו לו ומקודש המקום אס ירלו . ע"כ . גמ' [ורש"י] פ"ו דזכחים דף ס"ב . ומ"ש הר"ב ופתחו נקבים לראש המזבח כנגדו לירד שם הנסכים כו' לאו למימרא שאחר שנבנה פתחו . דהוא פנימה ופוסלת כלתקמן משנה ד' . הלא שהיו מחלה בשעת הצטין מניחין שם במקום הנקבים דברים המונעים הצטין ויכולים ללקחו משם אחר כתיבש ונתקשה . כמו שפי' הר"ב לקמן ביסוד דמזרח ודרום . ומ"ש הר"ב ולא על גבי מחילות . ובור של שיתן לא היה חשוב מחילה . כיון דהוא לורך מזבח . תוס' שם : ארבע אמות מן הדרום וד' אמות מן המערב . וא"ת מסתמא לא היה צבית רחבון יסוד לקרן דרומית מזרחית לפי שלא היה בחלקו של טורף והס צבית שני הוסיפו דף ס"א דצבית רחבון היה להן יסוד לדרום . שהיה משוך בחלקו של טורף . חוץ מרות מזרחית שלא נשתנה שהיה בלא יסוד [על] חלקו של יהודה כמו צבית שני וקראי דממטוי בפרק חזוהי מקומן [ועיין בסוף מחני' בפ' הר"ב] קרן שאין לה יסוד . משום צבית שני נאמרו . א"כ אף צבית רחבון לא חשיב קרן דרומית קרן . כיון דלא ה"ל יסוד מנין לדדים כגון צלד מזרח . א"כ לפי שהיה עתיד להיות בלא יסוד צבית שני לא היו פתחין דמים בו . כמו במזבח של משה לפי שהיה עתיד להיות בלא יסוד דמיון נ"ו הפוסה שלנו . גר"ל בכתב משי"א שאין לה אלא שני לדדים כו' . ואם נהפכה שהיה כו' . והוא דומה ממש אלא שני הגדדים הנוספים . שכן (ב) הדרום הוא במזבח לכמאל האדם ההלך משער המזבח אל המזבח כו' . אנה יהיה דומה במזבח צערך ההלך מהאולם אל המזבח ומה שהר"ב בפרק קמא דפסחים מכה א' . לא כתב הפוסה כמו שכתב כאן . היינו טעמא . דהאס מפרש לענין זקופה ושיבחה . ועיין ספי"ד

הנוספים . שכן (ב) הדרום הוא במזבח לכמאל האדם ההלך משער המזבח אל המזבח כו' . אנה יהיה דומה במזבח צערך ההלך מהאולם אל המזבח ומה שהר"ב בפרק קמא דפסחים מכה א' . לא כתב הפוסה כמו שכתב כאן . היינו טעמא . דהאס מפרש לענין זקופה ושיבחה . ועיין ספי"ד (א) ואמרי' לקמן מרת ארבו ורחבו וקומתו אינן מעבדין (ב) . (ג) א"ל המעבד הוא ציורא לשמאל האדם העולה בכבש לזבח י"ך רחיתו כיון בערך הרוך משער המזבח אל המזבח . ועי' שיל' ודרש' רש"י בפסחים וזכרתי שראו במין קף פסוטה א"ל שהיו מן המזבח אל המזבח ממש

היינו שיהא אטום כדאמה צבית חלול בעביו . נתגלה להם השמא שאינו כן . רק ר"ל מזבח אדמה . שהיא מחובר באדמה . לאפוקי שלא יבטוהו באויר ע"ג כיוסן [ועוועלוב בל"א] . אבל רשאי להיות נקב חלול בעביו . גם מה שחשבו בהמלה דמ"ש מזבח אדמה היינו שלא יהא חלול תחתיו . וא"כ אי אפשר שיהיה חלל השיתוף תחת גג המזבח . נתגלה להו השמא דזוקא כיהיה מחילה תחת כל המזבח אסור . משום דלא לא יהיה המזבח נבנה בלא באדמה רק על החלל שמתחתיו . אבל רשאי להיות חלל השיתוף תחת גג המזבח . דהרי רוב המזבח סביב השיתוף יהי' צבוי על מקום אטום . ולכן הבטימו צבוי הגולה לעשות השיתוף תחת המזבח . ולא צדו כבהמלה [כך] ל"ל טווח המסקנא (ובחיים ס"ב א') . ולתו' שם מב"ה מותר שיהיה כשיתוף תחת גג המזבח משום דהוא לורך המזבח . ולא הוה מ"ט כשאר מחילה . ואע"ג דאין נביא רשאי למדש דבר משתא [כמגילה ד"ב ב'] . וגם גלוי אין טווח בנדביו נביא נמלות המורה אלא כלאחר ימיו (כרמב"ם הקדמה למדר זרעים) דלא בשמים היא (כב"מ ל"ט ב') . ל"ל דנניין בהמ"ק שאני דרך פ"ט נביא דכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השקיל . אולם משום שלא היו יכולין להעתיק השיתוף או המזבח ממקומן שבהמלה . דהשיתוף היה מחילה כבהמלה משתת ימי בראשית להנסכים שיוצבו להם . [כפוסה מ"ע א' . ועיי' רש"י סוכה ל"ב א' ד"א ששע שמה וכו'] . וגם המזבח לא יכלו להעתיקו ממקומו . וכן הוה המקום שמעברו צבוא אדמה . והס הקריבו הוא קריבן . וכן ויכל ומה שם הקריבו . גם צבואו מקום נעקד יחק [כרמב"ם פ"ב מבחירה] . ולכן לאשר מרת ארבו ורחבו וקימתו של מזבח אינן מעבדין . ורק קרנות וכבש . יסוד וריבוע

י כינ תפארת ישראל י כינ

י כינ (י) בימי שלמה : (יא) טעם היסוד : (יב) דיסוד עולה אמה ובלוט ה' טפחים סביב לסובב . וסובב עולה ה' אמות . ובלוט סביב למזבח ה' טפחים לכל ד'. והמזבח עולה ג' אמות . ובראש המזבח היה אמה אחת לכל קרן וקרן צביות . וסובב אמה אחת סביב להלך הכהנים . עד שנמצא וכו' : (יג) כך נקרא אמה שישיה של אלפא בעטא יומית ותמונתה כו' . כן הוסיפו ד' אמות מערב

להוסיפו ד' אמות מערב על גבי המזבח בקרן דרומית מערבית . והיה כרוי חוץ למזבח . למטה צרלפסה סמוך לאותו קרן . ולא עשו בצור תחת המזבח ממש . ולא היו נקבים במזבח לנסך בהן . מדכתיב מזבח אדמה . משמע שהיה המזבח אטום כדאמה . שלא יהא בו נקב חלול . ומשמע ג"כ שהיה מחובר בפרק אטום . שלא יהיה חלול תחת המזבח . להכי עשו בצור צלד המזבח . וכבשסו הנסכים על המזבח ממש . היו שותתין מהמזבח לרפסה . ונהרלפסה לצור שצדו שנקרא שיתוף . אולם כשעלו בני הגולה . כבד נתגלה להם ע"י יחזקאל הנביא שאינו נכון שירדו הנסכים לראש המזבח . רק שכמו שהקרבנות מהעללין במקום המזבח . כמו כן הנסכים לרין שיוצבו במקום המזבח ולא ללדו . ולפי שהשיתוף צבוא להנסכים שירדו להם . א"כ לפי דעת הנביא לרין שהיה השיתוף תחת גג המזבח . והנסכים יסיו שותתין ויורדין דרך נקב שבגג לחוך השיתוף תחת המזבח . ומה שחשבו בתחלה דמה שכתוב בצורה מזבח אדמה .

ובשעלו בני הגולה . ונחם פ"ה ע"ב :

שנויי נוסחאות

כונס ועולה במדה . וי . כתיב' ויבונם ועולה במדה הוא . מן הדרום . דל' וכתיב' וכבשסו מן הצפון והנה ע"כ מן הדרום ועי' הע"כ . במין גמא . כתיב' ד' . גמ' . כתיב' . ונא .

ראשון לציון

פ"ג א' תי"ט ד"ה ארבע אמות מן הדרום כו' א"כ לפי שהיה עתיד להיות בלא יסוד כו' ע"כ כמות' ד"ה ארבע אמות מן הדרום כו' :

באורי הגר"א

פ"ג א' עשרים על עשרים . פי' שכן כתיב בדברי הימים : המזבח ה' עשרים על עשרים :

לקוטים

פ"ג א' תי"ט ד"ה כתיב' וכו' בערך הרוך מהאולם וכו' . בחלק מחילות . וסוף הוא דלפי האדה שראש ככתב יוני המרובע והוא האמיתית וכמו שראינו ג"כ בתחלה י"ט שתי הגמורים הים והוא דומה ממש בע"כ ההלך משער המזבח למזבח שפניו למערב ושמאלו לדרום ונמצאת צורת ההפסחה לפינו למראה עיניו כמין גמא"ם ממש כוה מערב משא"כ כשכ"ב א"כ מחילה למזבח שפניו למזרח וימינו לדרום וימינו א"כ לפינו אותו המוספת להיך מהא"ס אלא ממש כמין הפוסה ככתב משי"א שהיה שחוקי ה"ט . וכתיב' כתיב' לא דק והשיב על הדי' ליתא חלל על הצורה שחלל כתיב יסיו הוא הצורה ממש שכן היא הצורה חללו הדרין בין בערך ההלך חלל המזבח וכן המזבח וכן בערך ההלך משער המזבח למזבח וז"ל ק' ומי על השיתוף שמתלן בין זה לזה והוא דבר מוכרח ממות ע"כ . ואיפסא ל"ל שדבר זה לא יבטוהו אלא מי שבעלו חשוש שיהי עין וראה ואין שומעת שכפי השמות הליכה האדם המזבח למשכב או ממערב למזבח כמו כן ששהיה למראה עיניו דמות אוחן העצו קיום הסופים והעיקר כדכתיבנו . והקריבו הלי ששעו המעתיקים בני הקייט והלוינו עתה אה של ע"כ . עוד חקר הביד' אמרי' לא נקב לשמן הזכות בכל דוכתא באותיות להיט דל"ה ה"מ למזבח כמין דל"ה וזיתן דלא בני למיעט אמותי הקדשות לצורה ע"כ ודבריו יתכנו בעלמא כשאר מקומות אבל

החט של סיקרא חוגרו.
 וזכור לך שכל כבוד
 י"א פ"א יתגלי פ"א פ"א
 פ"א פ"א פ"א פ"א פ"א
 היה סיקרא חוגרו וזכור לך
 פ"א פ"א פ"א פ"א פ"א
 ב ובקן מערבית דרומית.
 פ"א פ"א פ"א פ"א פ"א
 המזבח ה"א:

שנוי נוסחאות

והאר"א פ"א פ"א פ"א פ"א
 הדמים הפלונים נביא
 דמים וז"ל נביא
 ב היו שני נביאים
 נביא היו שם נביאים
 הנהיגו כו' יורדים
 נביא נתיים יורדים
 וז"ל פ"א פ"א פ"א פ"א

באורי הגר"א

ואוכל בדרום כו' סוד
 בדרום הסוכה ובזו
 הסוכה היא יסוד אמה
 אמה מלאה יסוד כי כו'
 אבות ארך בדרום וכן
 נוסחא:

לקובעים

הכל א"ל לזה כדאמרינן שהיה
 און האורה כמין דליה
 למלכות העין לא לגבי
 ההולך ממזרח למערב ולא
 לגבי ההולך ממערב למזרח.
 (נ"ד): ב שני חומטין
 דקן חסיים המביאים ז"ל
 פ"א פ"א פ"א פ"א פ"א
 שיהיו ע"כ והא דה"ל יתבאר
 כה"ל דא"כ גם ה"ל של
 נכסים יורד דרך סע ופ"א
 גם הוא מתערב בל"א
 ויוצא למלך קרן כו' הם
 שהיו הנכסים שיהיו כו'
 יורדין כמנהג נכמה
 מקומות וזמ"ש המביאים
 ב"א פ"א פ"א פ"א פ"א
 ונ"ל ע"כ וה"ל מלאה
 לא קומת כלל דה"ל כה"ל
 א"י כ"א פ"א פ"א פ"א פ"א
 מ"ש שיהיו מחוללין ויורדין
 עד הסוכה לרצון דק"ל
 כה"ל וזמ"ש הר"ב פ"א
 פ"א דמזבח וזמ"ש הר"ב
 כי דוק דמזבח הר"ב
 בסוכה דלגלג ארבעה ולא
 פ"א פ"א פ"א פ"א פ"א
 ומ"ש ש"ל שם מ"ש הוא
 גיטא פ"א פ"א פ"א פ"א
 לול שהיו מתקנין שם כל
 האשמים ע"כ וז"ל וז"ל
 דבר זה שיהיו והד"ס ירדו
 דרך נק"א ו' וה"ל יורד
 לנחל קרנו דרך האמה
 שבעורה והיו הולך לרצון
 להבוס ולרצון יתקבץ שם
 במקום ו' וה"ל פ"א פ"א
 (פ"א): ב יורדין לית
 דא"כ דשיתן מחוללין
 ויורדין עד הסוכה לרצון
 וכדאמרינן לול מ"ל לא
 היו אלא קביו דקן
 המחוללין עד הסוכה ולא
 היה זה המקום למעט לרד
 למקום הקביו אם יתקבץ
 וכבר נק"א המזבח היו כו'
 הקביו נקביו האשמים
 המחוללין (פ"א): וז"ל
 ד"ח רבובה וכו' שיהיה
 או הרבו כרובת וכו'
 מדכתיב וז"ל מלאה שה"ל
 ז"ל כיון שברובת הוא
 סיחה מן ה"ל כמותל הכנס
 וכן

דללים: שנאמר והאר"א. כתב הר"ב מקרא הוא ציחוקאל
 שהיה מתנבא על מדת בית שני כו'. עיין בפתיחה שכתבתי
 לתחלת מסכתא זו: וחוט של סיקרא חוגרוו בלמע"כ כו'.
 מנה"מ אמר רב אחא בר רב קטינא שנאמר (שמות כ"ו) והיתה
 הרשת עד חלי המזבח החורה נתנה
 מחילה להבדיל בין דמים הפלונים
 לדמים התחונים. פ"ה דזכמים דף
 נ"ג: באמצע. לכן הר"ב לכוף
 ה' אמות של גובהו. והיינו אמה
 אחת למטה מעליונו של סוכב.
 שא"פ שגובה היסוד בלמה צה ה'
 הרי גובה הקרן נ"כ בלמה צה ה'. כמו
 ששנינו צפ"ו דללים והרמב"ם בחבורו
 כתב בלמע"כ המזבח כששה טפחים
 מסוף הסוכב ולמטה דייק לכתוב
 כששה. ולא כששה. מכוס הא דלמרינן
 בפ"ב דבטורות דף י"ו דא"א ללמע"כ
 והיה מרחיב החוט מאלן ומאלן.
 כך נ"ל: ואוכל בדרום אמה אחת
 ובמזרח אמה אחת. כתב הר"ב לפי
 שביד יעקב כו' ומתרגמינן ובלהכנסתיה
 יתבני מקדשא דבר המקודש לדמים וכו'.

דזכמים גם עיין במ"ד פ"ב דנגעים מ"ג שם: ב ועל יסוד דרומי.
 פ"ה

מזרחית בלבד היתה בחלקו של יהודה. ולפי שצירך יעקב את צימין זאב יטרף צבקר יחלל עד (בראשית מ"ט) ומתרגמינן
 ובאחכנסתיה יתבני מקדשא. דבר המקודש לדמים לא יהא אלא בחלקו של צימין. לפיכך לא עשו יסוד למזבח צבקר דרומית
 מזרחית. לפי שלא היתה בחלקו של סורף. ולא היו דמים נתיים למטה בלחוטו קרן. וכשהיו עושים דפוס מרובע ליסוד למלחוחו
 [אבנים] וסוד חופת ועופרת כדאמרינן. היו משמים עץ לו כל דבר בלחוטו זית של דרומית מזרחית. כדי שלא תהמלא הזוית היתה.
 ואח"כ שומטין העץ ועבאר אותו קרן פטי בלי יסוד. ומפני זה נקרא החלק האמצעי של מזבח סוכב לפי שהוא מקיף וסוכב
 כל הקרעות. משא"כ ציכוד: ב ובקן מערבית דרומית. למטה בלמה של יסוד היו שני נקבים: שהדמים הנתיים על יסוד
 מערבי. כגון שירי הדם של חטאות הפעילות בלאחר כל המתנה היה שופך שירי הדם על יסוד מערבי: ועל יסוד
 דרומי. שירי הדם של חטאות: יורדין. דרך אותן נקבים ומתערבים בלמה המים שבעורה. ומשם יולחין לנחל קרנו
 ונעט

ולא על גבי מחילות: שנאמר והאר"א. מקרא הוא ציחוקאל
 שהיה מתנבא על מדת בית שני ובלעטיד לבא: והאר"א
 שתים עשרה. מדות מקום המערכה קאמר שתים עשרה:
 אל ארבעת רבעיו. מלמד שבלמע"כ מודד י"ב אמה לכל
 רוח. והיינו כ"ד על כ"ד: וחוט
 הסיקרא חוגרו באמצע. חוט אדום
 היה עבוי סביב למזבח בלמע"כ לסוף
 חמש אמות של גובהו דהיינו אמה
 אחת למטה מעליונו של סוכב: להבדיל
 בין דמים העליונים. חטאת בהמה
 ועולת העוף שדמן מרק למעלה
 ממוט הסיקרא: לדמים ה' החתונים.
 לכל שאר קרבנות שזריקת דמן למטה
 מן החוט: ואיכל בדרום אמה אחת
 ובמזרח אמה אחת. המזבח כולו היה
 בחלקו של צימין חוץ מלמה אחת על
 פני ארך הדרום ואלמה אחת ע"פ
 אורך [המזרח] שהיה הפס מחלקו של
 יהודה אלא שלא היתה אמה שבמזרח
 על פני כל המזרח שכשמיני לקרן
 מזרחית לפניה היתה כלה בחוף אמה

עשרה ארך בשתים עשרה רחב. רבוע.
 יכול שאינו אלא שתים עשרה על
 שתים עשרה כשהוא אומר אל ארבעת
 רבעיו. מלמד שמן האמצע הוא מודד
 שתים עשרה אמה לכל רוחו. וחוט של
 סיקרא חוגרו באמצעו להבדיל בין הדמים
 העליונים לדמים התחתונים. והיסוד
 היה מהלך על פני כל הצפון ועל פני כל
 המערב. ואוכל בדרום אמה אחת.
 ובמזרח אמה אחת: ב ובקן מערבית
 דרומית היו שני נקבים (א) כמין שני חומטין
 ועל יסוד דרומי. יורדין בה"ק (ב) ומתערבין

עמ"ש על זה במ"ד פ"ה
 ע"ה

יבין תפארת ישראל בועז

מעבדן [כזכרים שם], לכה הרחיבו מקום המזבח ד' אמות לדרום
 ממעל לשהין, וד' אמות למערב, כדי שישאר הריבוע כדיונו. וגם
 השאירו בשעת הבניין מיד, ב' נקבים שירדו מגג המזבח לשהין,
 לשפך הנכסים לתוכן, שיהיו שוהתין הנכסים דרך אותן הנקבים
 לשהין. אבל לא עשו הנקבים במרע אחר שגובהו, כדי שלא לפגום
 האבנים, דלו יפסול המזבח עי"ז, רק מיד בשעת הבניין, היינו
 במוקם הנקבים קנה ארוך צמקום הנקב, וכשנתייצב היסוד והעופרת
 הוליאום, ונשארים הנקבים ה"ל (א): (ד) הפנאל נותן עטם היכן
 כתיב שיהיה המזבח למעלה כ"ד על כ"ד אמה. שנאמר וכו':
 (טו) לפע"ד כך נקרא נג המזבח על שם אש המערכה שעל גביו,
 שהיה כתמונת ארי גדול כל אש [כיומא דריא ב']. והל לשון חזק
 וגדול הוא, כמו הררי אל, וה"ל היה תמונת הארי זה גדול וחזק,
 שיה צהיר בחמה, ואוכל לחים כיצבים, כמבואר שם [ועי' ספ"ד
 שם ה"ל נקרא אריאל]: (טז) והיינו כ"ד על כ"ד אמה: (יז) קו
 אדום היה עבוי סביב במזבח בלמע"כ נבהו, דהיינו ו' טפחים למטה
 מנג הסוכב, שבאותן ו' טפחים היה יסוד וזו"ר פרחים וז"ל:
 והיינו כרוב של גוי שבמזבח [כנחום ס"ב א'], ותחת וסמך לה'
 טפחים כל יסוד זה היה הקו האדום שזכרנו, והקו הזה היה רחב
 קליל ומתפשט למעלה ולמטה מסוף טפח ה', מדאי אפשר ללמע"כ:
 (יח) דעות העוף וחטאת בהמה דמן יתן במזבח למעלה מהזב.
 וחטאת העוף וכל שאר הקרבנות בהמה דמן יסוד למטה מהזב
 לדרום אמה אחת, יותר להלן מהסוכב: (כ) שגם סמך בעלפך נמשך והולך ללך מזרח, אמה אחת יותר מהסוכב [ועי' לשל ר"פ ב' תמונת
 המזבח]: (כא) סמוך לקנה גג היסוד: (כב) הן שיירי הדם של חטאות הפעילות, כגון מרק צהיכל או צק"ק, ושיירי הדם נשפך
 אח"כ על כל אורך יסוד המערבי וממשיכין ושותחין לנקב המערבי: (כג) הן שיירי הדם של כל שאר הקרבנות, שאחר שזרק דמן על
 מזבח החילון כל א' כדיונו, שופך שירי הדם לנקב המזרחי שבלמה של יסוד המערבי, במקום שזולע ללך דרום: (כד) דרך אותן

הוא על גבי מחילות: שנאמר והאר"א. מקרא הוא ציחוקאל
 שהיה מתנבא על מדת בית שני ובלעטיד לבא: והאר"א
 שתים עשרה. מדות מקום המערכה קאמר שתים עשרה:
 אל ארבעת רבעיו. מלמד שבלמע"כ מודד י"ב אמה לכל
 רוח. והיינו כ"ד על כ"ד: וחוט
 הסיקרא חוגרו באמצע. חוט אדום
 היה עבוי סביב למזבח בלמע"כ לסוף
 חמש אמות של גובהו דהיינו אמה
 אחת למטה מעליונו של סוכב: להבדיל
 בין דמים העליונים. חטאת בהמה
 ועולת העוף שדמן מרק למעלה
 ממוט הסיקרא: לדמים ה' החתונים.
 לכל שאר קרבנות שזריקת דמן למטה
 מן החוט: ואיכל בדרום אמה אחת
 ובמזרח אמה אחת. המזבח כולו היה
 בחלקו של צימין חוץ מלמה אחת על
 פני ארך הדרום ואלמה אחת ע"פ
 אורך [המזרח] שהיה הפס מחלקו של
 יהודה אלא שלא היתה אמה שבמזרח
 על פני כל המזרח שכשמיני לקרן
 מזרחית לפניה היתה כלה בחוף אמה

ובעלי"ג) גנות היו קונים אותן מן הגזברים לזבל בזה אף הקרקע:

באותו הקרן. של מערבית דרומית: שבו יורדין לשית. לחלל שחפה המזבח כנגד מקום הנסכים: וכבש היה לדרומו של מזבח. כמין גשר מכוּפֵּט ועשוי מדרון. שבו עולין ויורדין מן המזבח שלא היה אפשר לעלות לו במעלות משום שנאמר (שמות כ') ולא העלה במעלות על מזבחי: שלשים ושתים. ארצו היה נתון מדרום ללפון. ורחבו ממוזה למערב ט"ז אמה: ורבוּבָה. כמין הלון חלול. ואמה על אמה היה וכבש עלמו למערבו היה עומד: ורבוּבָה. כמו כזובה לטון כזוב לחות: גותנין פכולי חמאת העוף. שיהיו שם עד ("בר"כ ד"ה גנות. שיבואו

פ"ה הר"ב שירי הדם של הילנות. לכאורה חטאות חילנות קאמר דהא במטאות מיירי לעיל. וכן לשוט בהדיח בפי' מ"ב פ"ו דזבחים. ושם כתבתי דלאו דוקא: ויוצאין לנחל קדרון. כתב הר"ב ובעלי גטת היו קונים אותן מן הגזברים כו'. כדתן במ"ו פ"ה דיומא.

וע"ס: ג' לשית. עיין מ"ג במ"ג פ"ג דמעילה: וכבש היה לדרומו של מזבח. דמצי ר' יאודה חומר ומעלותיהו פנות קדים (יחזקאל מ"ג) כל פינות שחפה פונה לא יהו אלא דרך ימין. כדילפינן מיס של שלמה. כמ"ס כבר במ"ה פ"ד דיומא. וקאמר קרא [שחטמיד] כבש מעלותיו כרוח הרלויה לפנות הימנה למזרח ויהא אותה הפנייה לימין ואין לך רוח רלויה לך אלא דרום. פ"ו דזבחים דף

כחז הר"ב כו' וקאמר אלי שלפך נפתח כה"ס במקום הט"ן כו' י"ג לקרב הקרוב קודם שכבר חולל בערבו ל"ו ע"ה במלך קאי שחטואת ה"ה"ם במקום ט"ן וע"ה רש"י בס' ע"י י"ג סדר למטה

ראשון ציון ג' תו"ם ד"ה רבוּבָה כתב הר"ב כו' וקאמר אלי שלפך נפתח כה"ס במקום הט"ן כו' י"ג לקרב הקרוב קודם שכבר חולל בערבו ל"ו ע"ה במלך קאי שחטואת ה"ה"ם במקום ט"ן וע"ה רש"י בס' ע"י י"ג סדר למטה

באורי הגר"א

וכבש כו' ש"ש דה"ס כדור הקרקע חלל כשיפועו היה יורד עכ"ל

לקוברים

וכן נראה כדור גס קן מלאו דלקמן ולדעת הקאה לא משמע כפי מלישאל דמתי' אלא שהיה למעלה ע"ג הכבש למעלה והשאה ה"ס שם כזובה שהא מורכב מ"ה הרובע שכן נקרא מה שחפץ בתקרה כמ"ה ה"ט גופיה לקמן וגם הר"ס פ"ו לדגו"ה כמין ארובה פוקה כבש במערבו ע"ג ה"ה מוס דר"ל מלמעלה כמין ארובה ומתיבא לי א"ך תיירי עמו הרב"ב ז"ל הפס"ס בנשאל אחד שהא אר"ה מ"ה הרובע לא ר"ה לפי שיתיה מן הכ"ה והלא מה שמו' הכ"ה לא קרא ארובה אלא חתון בין משה' ובין שאינו משה' וכנראה ממש"ג פ"ה דתמיד שהיה התייר גופיה ולפי דרכנו למרו' שירי הגנת הרב"ב כפ"י מה' כ"בב שעל מ"ס שם הרמב"ם וחלון היה במערבו של כבש אמה על אמה ורבוּבָה היתה נקראת שבה טוהין פכולי חמאת העוף כתב על זה הרב"ב ד"ה לא כי אלא חתון לבר וכן ע"ה שמו"ה במסכת מדות ע"ה וי"ב עליו כפ"י וי"ב דמר לא ידעתי שכן במ"ה מדות זולת מ"ה זו ורבוּבָה היתה וכו' ע"ה וא"ו בעניי כה"ס ע"ה עק' וי"ב וי"ב ל"בן לפ"ה שיהיה דמין הרב"ב כ"ה דביתו והפס"ס עליו כמה שבה לנחל ל' המשה בלאו וחלון היתה וכו' והוא שאמר לא כי אלא

תפארת ישראל

ב) ודר"ב כתב שירדין משם לשיחין לנקיטו מהנסכים. ואחמ"כ רביו, מלמד הדוחק בלשון, ולמה נקרא כאן שיח, ובכל דוכחא נקרא שיחין. אכל מלמד זה דברי רביו הם נגד נמ' ערוכה (סוכה דמ"ט) דאמר' שם בפירוט שלנקות מקום הנסכים היה מיוחד מקום אחר, לזול קטן היה בין כבש למזבח שלשם יורדין אחז לע' שנה ובאין לשיחין, וטולין משם היין הנקדש כרוח הימים, ומעלין וסורפיין אותו ע"ג המזבח. וגם לשון מניין לא שייך על היין שנקדש ובמקריבין איתו על מזבח ד'. אבל שייך שפי על לנכוד דמיס שנקדשו סס. וברב"רינו א"ה יורדן מה שלכאורה י"ה לתמוה במשנה, שהתנה הכיור ב' נקבים אלו שביסוד שמוהדין לשירי הדם, ולמה לא הזכיר לנו כמי ב' הנקבים שלמעלה בנג המזבח נגד אותו קרן, שמוהדין לנסכים (כ"ה כ"ה פ"ד מ"ט). אולם כל עיקר הכלית מכבת זו שמה יעד עליה, שרלחה רק להודיענו מדה כל הביימיס הקדושים וכל הדברים הקבועין ברלפה, להודיענו מדה השטח שהשפסו ברלפה ונבה, ורק בדרך אגב משמיענו גם דברים אחרים לפעמים. אבל אין חמיתת כוונת המסכה להודיענו חו"כ לא כתיב וכו'. ומ"ה"ש לא הזכיר בתמונת המזבח שום דבר מהקדשות שהיו חלולים (כזבחים י"ד ב'). ור"ש"ש שם כתב כדי שיפלו סס דמי החטאות שיתן בקדשות. וזה תמוה כמו שכתבתי בחומר בקדש, (פ"ה כו' ד' וע"ה). וגם לא הזכיר שהיה אורב בין כבש למזבח (כזבחים ד"ב ב'). וגם לא הודיענו מהתפתח שהיה נכבשות עונן בולג לתפוח כזובה אמה בלמע"ה המזבח, כ"ב אמה על כ"ב אמה [בראש"ד פ"ב מתמידין], אבל השעס בכל זה, משום שהשטח שחופסין כל אלו ככללו בשטח המזבח שכבר הודיענו חת"ה כל מדה שטוח [נאפ"ה, לראש"ד לקמן הודיענו חת"ה הרבועה, שהיה כבש במערבו. משום שש"ה הודיענו חת"ה נמי סס רוחב הכבש שהיה רחבו ט"ו אמה]. ומה"ש לא הודיענו חת"ה נמי מ"ב נקבים שנגז המזבח שמוהדין לנסכים, משום ששטחן וגם שטח השיחין לנסכים שחטחיתו המזבח שלשם שוחחין הנסכים סל' כבר נתפס והכלל בשטח המזבח שכבר נמנה. אבל הודיענו חת"ה מכל' הנקבים שביסוד שמוהדין לשירי הדם, מדרלס להודיענו מהטבלא של שיש שחופס אמה על אמה בשטח הרלפה, שדרך סס יורדין לשית לנקיטו מהדמים. ועדיין לא הודיענו בשום מקום מהלל זה שלשם יורדין הדמים, להכי אגב זה לר"ך להזכיר נמי מ"ב הנקבים שביסוד, ובמדרך הית מנקין ופוחין הנקבים הללו, כך ל"ב: (ג) אבר' הניס נוסף הפס, הן אמת דמשמע מרמב"ם (פ"ב מנהרה ה"ה) ומבר"ב ורחו"ס כאן שהגומא הולת לא היתה בנג הכבש, רק בקומת הכבש לזד מערב. אולם לרש"י (פסחים י"ד א' ד"ה לול) הגומא הולת היתה למטה ברלפת העורה בלד מערב מהכבש, בהקדן וזיות שזין הכבש למזבח. ובבב"ר דה"ה שטעמו של רש"י דאי נימא שהגומא

יבין

הנקבים. [ג"ל דמ"ט סה ב' נקבים סס א' לזס הפנימיות וז' לתלוימות. ומסתבר שנקב המערבי מיוחד לשירי דם חטאות הפנימיות שנשפסין ליסוד מערכי. ונקב המזרחי שהיה יותר טועה לזד דרום של מזבח, היה מיוחד לשירי דם, כל שאר כל הקבנות שנשפסין ליסוד דרומי. וז"ל עוד דמלאו אפשר לומר ששפסו הדמים אל הנקבים מזה, דהרי אמרינן במשנה שהנקבים רק כעין שטעמן דקין היו, והאין אפשר ללמלס לנשפך לנקבים דקיס כאלו דס כעס. וזו תינת שירי דם שנשפסין ליסוד דרומי, אבל שירי דם שנשפסין ליסוד המערבי הרי על כרחך היו נשפסין ליסוד הלפן מהנקבים שהיה ביסוד דרומי. אע"כ שפסו הדם על היסוד מזה, ומשם שוחחין והולקין כל דס אל נקב המיוחד לו, אבל היה ביסוד כבש גנוס קאת פניב, כדי שיהיה נג שלו כעין מוחלה, שששישפוך סס הדם שכל פניב כניבו, לא יורכו הדמים לנשס, רק כל א' להנקב המיוחד לו:] כה) שדרך הנקבים הנ"ל יורדים הדמים לחלל קטן שחפה המזבח סס, שנקרא שיה כלקמן. ומשם שוחחין תחת הרלפה במזחילה, אל הנחל הרחב אמה ששובר בעזרה. והנחל ההוא היה מיוחד ג"כ לדיח העזרה, ששכרלו לנקות הרלפה מהדמים פקקו מקום יליחת הנחל מהעזרה, וע"ה מימיו מלמלאין כל הרלפה שבעזרה, שנמוכה הרבה מרלפת הויכל, ונרלחת ע"ה יפה ואח"כ שוחחין הסחימה ונ"ה הכל [כפסחים ס"ד א']:] (ב) שהיה חוץ לירושלם. ומשם נמכר הדם לנגנין לזבל בו שדוחסין, ודמי המקח להקדש: (ב) ר"ל סמוך לקרן מערבית דרומית של יסוד המזבח: (כ) שנגחיהין הנבול ע"ה הפבנה שבו ויורדים משם בסולם אל החלל הקטן שחפה היסוד סס שנקרא שיה [כלעיל ס"י כ"ה] שבויתין לשם הדמים ששפכו בלוחו קרן [ונקרא זה החלל שיה על סס שוחחין לשם הדמים, כמו שס משעס זה נקרא גם החלל האחר שחפה המזבח שמוהדין לנסכים שיתין על שוחחין לשם הנסכים שזה העעס שמתכר, עפי מדנימא שלהכי נקרא שיתין על שחופת מראשית כריאת עולם, ואע"ג שחמית כך היה (כזובה מ"ט א'), עכ"פ לא מפני כך נקרא שיתין. ורק נאבן שנק' ארמין כש"ס (יומא י"ד ב'), דמ"ט נקרא האבן ההוא שיה שאשס שוחפת העולם. אבל שיה ושיתין שחפה המזבח, שניסן על סס שחפה נקראו, דסינו שחיתת הדם והיין. ונקרא זה שיה וזה שיתין כדי לסמן על אחד יפה:] (ב) לנקיטו מהדמים שביב רחוק נקדש סס הדם, וסוחה החוטמין והמזחילה שיולא משם שחפה הרלפה עד הנחל. לך א' הכהנים יורדין לשם ומנקין ופוחחין החוטמין והמזחילה (ב): (ד) כעין גשר משופט היה בדרומו של מזבח לטום מהחתי. ומשך ועולה ל"ב אמה בשטוח מהרלפה אל נג המזבח, ורחב ט"ו אמות ממזרח למערב, ובראשו היה רחוק קאת מנג המזבח ריחוק ניכר [כזבים זבחים ס"ב ב']. והיה הכהן המקריב עומד בכבש וצורק התחית ממעלה למרחק המפסיק ההוא, לאש המערכת שעל המזבח, ואחר שזרקן כך, מסדרין יפה על המערכת. ומסתבר שהיה בהכבש ב"ב שפוח למזרח ולמערב, שפה גביה קאת, כדי שלא יפלו הסהנים משם בעלותן למזבח [ועי' בזבחים זרת המזבח]: (א) ומדהיה הכבש בחללע דוחה המזבח, נמלא שהיה תחתית של המזבח מעדיף על רוחב הכבש ח' אמות למזרח וז' אמות למערב. ונג המזבח היה מעדיף על רוחב הכבש למעלה ו' אמות למזרח וז' אמות למערב: (ב) ר"ל שבמערב הכבש בנגו שמוך חת' הכבש שמוך לנג המזבח, סס היתה בגג הכבש גומא חלולה מרובעת רחבה אמה על אמה, ועמקה כלורך זרוע (ג): (ג) לפי שכל קרבן שנפסל ודאוי בגופו, נשרף

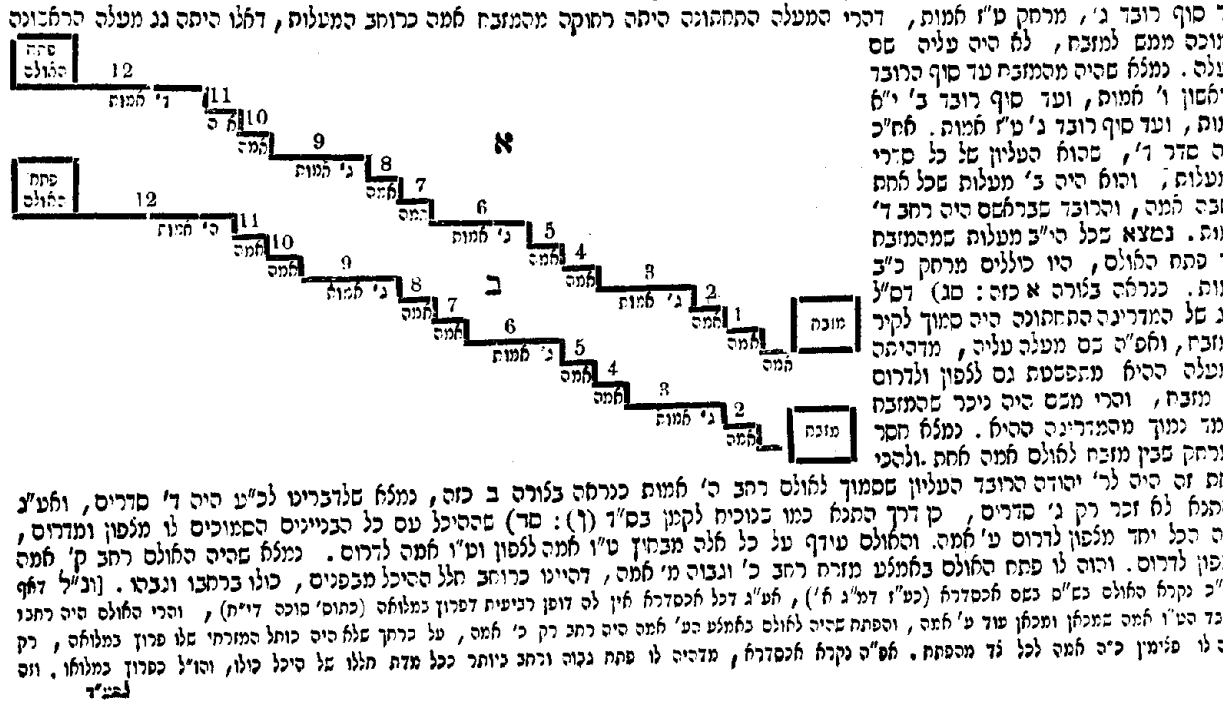
ו פתחו של אלה... וציונים ג'... עובדיה... וכו'...

ושלחה אמה כתיב... ושלחה אמה אמה... ושלחה אמה אמה... וכו'...

ימות מדוייקות. והכי פירושה. רום גובה המעלה חצי אמה כמו שהיו כולן. ושלחה. דהיינו משך רוחב המעלה. שזה מדרך הרגל היה אמה ומעלה שני ועליונית כל אחת היה שלחה אמה והיינו אמה דקמתי: ורובד ג'. מעלה ד' היה רחבה ג' אמות. ורובד דקמתי היינו שורה של רלפס. כמו מוקף רובדים של חצן. על הרובד הד' שבצורה. לפי שהרלפס סיחה רחבה בלא מעלה. ומש"ה לא חמר שלחה ג' אלא רובד שלש. כלומר שורת הרלפס: ואמה אמה. כלומר מעלה חמישית וששית כל אחת היה שלחה אמה. ורובד ג'. ומעלה שביעית חצי אמה. ושלחה אמה(א). אמה אמה ורובד שליש. ואמה אמה ורובד שלש. והעליונה. אמה אמה. ורובד ארבעים(ב). רבי יהודה אומר העליונה אמה אמה ורובד חמש(ג): ו פתחו של אולם גובהו ארבעים אמה ורחבו עשרים אמה(ד).

יבין תפארת ישראל בו עז

עומד ממוצע בין אולם למזבח ממש, רק משך עפי כלפי דרום, כנגד הכוונה שבין אולם למזבח (כלשלי סי' רצ"ב): (א) ר"ל כל מעלה גובה חצי אמה, ורחבה, דהיינו מקום דריסת הרגל היה רחב אמה ומחצית משלוחו כלול לא לבד נגד פתח האולם היו, רגל כל רוחב האולם כמחצית משלוחו לדרום. והוא לדבריו, דברי חזקוני במשמתי כהסוכה התנא במעלות שבין אולם למזבח, קאמר התנא, ויו"ב מעלות היו שש. והרי עדיין לא הזכיר התנא שום דבר מפתח האולם. ומדסתם בלשונ' ש"מ דהיי"ב מעלות שזכר היו בכל המשך הכוונה הוא משלוח לדרום. וכן מבטע מהחזקוני (לקמן פ"ד מ"ו ד"ה האולם ע"ה) שהיי"ב מעלות כלול היו בכל רוחב האולם, ודו"ק. וא"כ הבאר, שמעל לו היה תלוי הכיור בגלגל, הבאר ההוא היה בנוי באמצע המעלות לזד דרום, על שפוע הבר. ולפ"י כ"ל עוד, מדוכחנו (לקמן פ"ד מ"ו ד"ה) שהמעלות שהפני האולם כמו האולם, מדהוי האולם בנוי על האולם א"כ לפי דבריו כאן שהתפשטו המעלות ככל רחב האולם, לא היה נראה האולם כלל בלד מזרח. ואפי"ה חשב התנא פ"ד מ"ו גובה האולם בכלל גובה בניין הכיור, אפי"ה שהאולם לא נראה כלל במזרח, הרי עכ"פ נראה גובהו בלד ג' לזרי הכיור דהיינו בלד אפון מערב ודרום הן חלול הע"ו אחס שדיועא התחנה שבג' לזרי כ"ל שזו בניין במקו האולם, והאולם הוא כחל מל"א. ובהו מיושב תמימת רתי"ט (פ"ד מ"ו ד"ה האולם ע"ה): (ב) ג"ל דה"פ, שכל ה"ב מעלות הללו היו על דרך זה, דהיינו ב' מעלות היו כל אחת רחבה אמה, ומעלה שלישית היתה רובד (ר"ל רלפס רחבה) ג' אמות. וכך היה ג' פעמים, כל פעם מעלה א' וב' כל אחת רחבה אמה, ואח"כ רובד ג' אמות. נמלא היה מהמזבח עד סוף רובד ג', מרחק ט"ו אמות, דהרי המעלה התחנה היתה רחוקה מהמזבח אמה כרוחב המעלות, דאלו היתה גג מעלה הרחבה



ההנהגה לא זכר רק ג' סדרים, כי דרך התנא כמו שבוכיח לקמן בס"ד (ו): (א) שיהיה עם כל הבניינים המזכירים לו משלוח ומדרום, היה הכל יחד משלוח לדרום ע' אמה. והאולם עורך על כל אלה מבחוץ ט"ו אמה ללפון וט"ו אמה לדרום. נמלא שיהיה האולם רחב ק' אמה משלוח לדרום. והוא לו פתח האולם באמצע מזרח רחב כ' וגובה מ' אמה, דהיינו כרוחב חלל הכיור מצפנים, כולו ברחבו וגובהו. ונ"ל דאף עכ"פ נקרא האולם כש"ם בשם אכסדרה (כע"ז דמ"ג א'), אפי"ה דכל אכסדרה אין לה דופן רביעית דפרון כמלואה (כמוס' סוכה ד"ח), והכי האולם היה רחב מלבד ט"ו אמה שבאין ומכאן עוד ע' אמה, והפתח שהיה לאולם באמצע הע' אמה היה רחב רק כ' אמה, על כרחק שלא היה כוחל המזרחי שלו פרוץ כמלואה, רק היה לו פתיחין כ"ה אמה לכל דך המפתח. אפי"ה נקרא אכסדרה, מדהיה לו פתח גבוה ורחב ביותר ככל מדת חללו של כיור כולו, והוא פרוץ כמלואו. וזה

